

ڪامريڙا نال ٽُڙديا

ارون دهتي رائے

لوڪ ٻولي اُتھا: مقصود ٿاڦ

ڪامريڙا نال ٽرڊياں

پنڊھ ورتي

ارون دھتي رائے

انگريزيون پنجابي

مقصود ثاقب

سچيت

COMRADAN NAAL TURDEAN

A Travelogue by

ARUNDHATI ROY

Punjabi Translation

Maqsood Saqib

سبھے حق سچیت کتاب گھر دے راھویں

پُر پہلا

فروری 2011

مکھ مورت: ارون دھتی رائے

مکھ پٹا: پنچم

ISBN: 978-969-577-026-9

سچیت کتاب گھر

11- شرف مینشن، 16- کونینز روڈ، چوک گنگا رام، کتاب گلی، 1، لہور

فون: 042 36308265 ای میل: suchet2001@yahoo.com

ویب سائٹ: www.puncham.com

چھاپے خانہ: شرکت پریس، لہور

وچلے ہندوستان دے دنتے واڑا جنگل فوج رنگیاں پلساں نے گھیرے ہوئے
 نیں۔ ہندوستانی ریاست آپنے سبھ توں وڈے اندروکے دھرگوانال جنگ وڈی کھلوتی
 اے۔ جنگلاں وچ آؤن جان دی مناہی اے۔ باہر اندر موت دا پہرہ اے۔ اکلے
 ارون دھتی رائے ای لکھیاریں جیہڑے ایہناں جنگلاں دے دھر اندر حیاتی دا جنگ
 لڑدے چھانیاں بیک بچے اوہناں دا احوال ویکھیا سُنیا تے وِیہار دھارے وچ پرت
 کے پوری دُنیا توں لکھ پڑھایا۔ اج ارون دھتی رائے توں دنتے واڑے دا دورہ
 کیتیاں ورھا پیا ہوندا اے۔ ایس سارے ویلے وچ کوئی ہور لکھیاریں پندھ پیا
 ہووے سُنن گنن وچ نہیں آیا۔ دنتے واڑا جنگل ٹابری بند پُراں واسیاں دی جُوہ نیں۔
 ایہناں دی اک وڈی گنتی ہتھیار بند ہو کے ریاستی پر بندھ دے بھوئے چڑھائے
 دھاڑا گیراں تے دھرو واناں توں آپنے لوکاں دا بچاء پئی کردی اے۔ ارون دھتی رائے
 دی ایہہ پندھ ورتی پہلی وار آؤٹ لگ، دلی وچ چھپی۔ پاکستان ایہہ انگریزی اخبار
 ڈان نے چھاپی۔ گھٹواں جیہا ترجمہ لہور دی اک اُردو اخبار وچ وی چھپیا۔ مہینہ وار پنچم
 نے ایہو لکھت انٹرنیٹ توں لئی تے ایہدا پنجابی اُلٹھا تیناں لڑیاں وچ ورتایا۔ ایہہ اُلٹھا
 ای ہُن سجناں دے آکھن تے اک ہتھ ورتاندے پئے آں۔

بُوہے تھلیوں مُہر بند لفافہ اڈول ای اندر گھسّر آیا۔ ٹائپ کیتیاں سٹراں نے
 ”بھارت دے سبھ تھیں بھارے اندر کے دھڑو“ نال میری ملنی پکی کر دتی۔ مہینیاں
 توں ایسے اڈیک بچ ساں۔ دتے ہوئے دو دناں اندر مٹھیاں چونہ گھڑیاں بچ کسے
 اک گھڑی میں دنتے واڑا، چھتیس گڑھ دے ماں دنتیش وری مندر ہونا سی۔ دناں
 تے ویلے دی ایہہ گھل موسیٰ خرابے، پنچراں، سڑک اٹتلاں، بساں ٹرکاں دی ہڑتال
 تے کسے وی مند بھاگی توں مکھ رکھدیاں دتی گئی سی۔ سٹراں وچ لکھیا سی: ”لکھیار
 کول کیمرہ، کھوپا ہووے تے متھے اُتے تک۔ اگل وانڈھے دے سرٹوپی، ہتھ آوٹ
 لک، داہندی پراگاتے کیلے ہون۔ سنجان بول ہون، نمشکار گرو جی۔“

نمشکار گرو جی۔ مینوں اچنجا سی، اگل وانڈھیا یا سواگتی جے کسے جنے دا سوچ کے
 آیا تاں پھیر مینوں تاں نقلی چُجھاں وی چاہدیاں ہون۔ دنتے واڑا دیاں کنیں پچھاناں
 نیں: ایہہ بھارت دے دُھر اندر سرحدی قصبہ اے۔ لڑائی ساری دا دُھرا اتھے اے۔
 چلن اتھوں دا سارا ای پُٹھا اے۔ پلس وردی چھڈ گئی اے ناہر وردی بچ ہوندے
 نیں۔ جیل دروغہ تڑیا پیا اے قیدی جیلوں باہر نیں (دو سال پہلاں پُرانی جیل دا کوئی
 ترے سو قیدی نس گیا سی)، بے پت کیتیاں جنیاں پلس دی پکڑ بچ نیں پت لاپنے
 بزاہیں تقریراں کردے وتدے نیں۔

اندر اوتی دریا دے پار اُروار ماؤنٹناں دا راج اے۔ پلس ایس علاقے توں

”پاکستان“ آکھدی اے۔ پنڈ سُن سِراں نیں جنگلاں وِچ لوکاں دا کِرکٹ پیا اے۔
 بال پڑھن دی تھان کھڈکل ہو گئے نیں۔ جنگل دے سوہنے سُوہرے پَنڈاں وِچ
 سکولان دیاں پکیاں اُساریاں یا تاں بمباں گولیاں نال ملبہ ہوئیاں پھیاں نیں یا
 پُلساں مٹی پٹھیاں نیں۔ جنگل وِچ چھڑی خونی جنگ اُتے بھارتی سرکار مان متی وی
 اے تے چکی وی اے۔ آپریشن گرین ہنٹ مندی وی اے، مگر دی وی اے۔ بھارت
 دا گھروکا وزیر پی چدمبرم آکھدا اے گرین ہنٹ ناں دی کوئی شے ای نہیں، ایہہ زری
 میڈیا گھرت اے۔ تاں وی ایہدے لئی ڈھیراں روپیہ رکھیا جاندا اے تے ہزاراں
 سپاہی لائے ہلائے جانداں نیں۔ جنگ دا پڑ بھاویں وِچلے بھارت دے جنگل ای نیں
 پر ایہدے گھمبیر سٹے اساں وی بھوگئے نیں۔

جے بھوت پریت کسے مر مگ گئے جی یا شے دی بھٹکدی رُوح ہوندے نیں
 تاں جنگل نوں تروڑ کے لنگھدی چوٹی سُرک پُراںیاں دے مقابلے تے نوکلا بھوت
 پریت اے جیہڑا دیہہ تیاگ توں پہلاں ای بھٹکیں پے گیا اے۔

جنگل وِچ لڑیاں دھڑاں کسے تول وی ساٹوایاں یا وتر نہیں۔ اک پاسے لوہڑاں دا
 فوجی ٹل اے -- روپے پیسے، داڑو سکے، خبروسیلیاں تے اُٹھدی جگت طاقت دے گھمنڈ
 نال جویا مڑھیا۔ دُو جے پاسے پنے پنڈ واسی نیں ریتل ککھ کانیاں، والے تے اوہناں
 چکھے گیہہ گچ پرینا پچھ ماؤنسٹ چھانیاں دی لڑاک سُنج، جیہدی ہتھیار وِدیہر پڑھو
 پڑھی ٹری آوندی اے۔ ماؤنسٹ چھانے تے سرکاری فوجی پُرانے ویری نیں۔ ایس
 توں پہلاں وی کنیں وار خونی بھیڑ ہوئے نیں ایہناں دے: 50 وِچ تلگانے،
 60-70 دے دھا کے لہندے بنگال، بہار تے آندھرا پردیش دے علاقے سری کاکولم،
 80 توں لے کے ہُن تاں آندھرا پردیش، بہار تے مہاراشٹر ایہناں دا بھیڑ لگا

1- ککھ کانے: نماں ہتھیار۔ 2- سُنج: تنظیم، جتھے بندی۔ 3- چھانے: چھاپہ مار۔

ہو یا اے۔ ایہہ اک دُو بے دے دا پچھاں تے لٹن ڈھنگ دے بھیتی تے جاؤ نیں۔ ہر واری انج ای جا پیا اے جیویں ماؤنٹ زے ہرے ای نہیں سگوں اُکا ای صفا چٹ ہو گئے نیں۔ ہر وار اوہ مُڑ اُٹھے نیں پہلاں توں کتے سنگھنی سُبج نال، سرڑی تے اُدی ہو کے۔ اج اک واری پھیر چھتیس گڑھ، جھارکھنڈ، اُڑیسہ تے لہندے بنگال دے گھنچ، بھرپور جنگلاں وچ نابری پسری پئی اے --- ایہہ سارا لما چوڑا تپہ جے بھارت دے لکھاں ٹابری والاں دی جمن بھونیں اے تاں راس وال گٹ دیاں رالاں دی ایسے اُتے پیاں ڈگدیاں نیں۔

بھارتی لوکاں بھانے جنگلاں وچ حکومت نال زرا ماؤنٹ ای پئے لڑدے نیں۔ اوہ چونان ٹوں کھیکھن بازی تے اسمبلیاں ٹوں سُر واڑا جو آہندے نیں۔ ایس کر کے اوہو ای بھارتی ریاست مودھی مارن لئی جنگ پئے کردے نیں۔ لوکاں ٹوں وسریا پیا اے جو وچلے بھارت دے ٹابری وال لوکاں دی نابری ریت تاں ماؤ توں وی صدیاں پہلاں دی اے۔ اوہ جگاں بڈھی کھلوپ لڑے نہ ہوندے تاں اج جیوندے وی نہ لہدے۔ ہو، اوراؤں، کول، سننتھال، مُنڈا، گونڈ ٹابریاں ٹوں انگریزاں، زمینداراں تے شاہوکاراں کھیں وار بے کرک پھریا، ہزاراں کوہے پر اوہناں نہ کدیں کسے دی جت منی نہ کدیں آپنا صدق ہاریا۔ ازادی مگروں وی پہلی نابری دا وچھ ٹابری وال وسوں ای سی۔ ایہہ نابری لہندے بنگال دے نکسل باڑی پنڈ وچ ہوئی۔ ایہدے توں نکسلی آل ٹری تے ایہو ماؤنٹ وی اکھوائی۔ نکسلی سیاست ٹابری ویہر نال گتی اے۔ ایس کر کے ایہدے گھلیار اکو ویلے ٹابری وال وی نیں تے نکسلی وی۔ نابریاں وچوں لوہے لاکھے لوکاں دے لوء پنگرے نیں۔ ایہناں لوکاں ٹوں بھارتی حکومت نے پورے متے نال آپنے ورت ورتارے وچوں بھٹی رکھیا اے۔ 1950 وچ بھارتی دستور دی منظوری دا دن

1- کھنچ: معدنیات، دھاتاں۔ 2- کھلوپ: لگاتار، وگ تگ۔

ٹابری وال لوکاں لئی حشر دیھاڑسی۔ ایس کالونی گیر لکھت نے ٹابری وال علاقیاں دی ماکی بھارتی سرکار دے نانویں لا دتی۔ ٹابری وال راتو رات آپنی ای دھرتی اُتے پھری واس ہو گئے۔ آپنے جنگلاں دی قدرتی پیداوار اُتے اوہناں دا پیردھیاں پُرانا حق بھج گیا۔ اوہناں دا جیون ای اپرادھ ہو گیا۔ دستور وانانا نے ایس جنگل واس خلقت نوں ووٹ پاون دا حق تاں دے دتا پر ایہدے وٹے اوہناں دی روزی روٹی تے مان مریدا جھڑ لئی۔

ٹابری والاں دا سبھ کجھ کھوہ کھس کے حکومت نے اوہناں نوں مُتھاجی تے تھردوں دے چلھن وچ نیکھار دتا، تے مُد آپ چوڑی کنگالی نوں ای بے ترس ہو کے اوہناں دے برخلاف ورتن لگ پئی۔ ٹابری والاں دی کھدیڑ حکومت دا نت دا بچا بن کھلوتی۔
 بٹھاں (واہاں، ڈیمیاں)، سنجائی متیاں تے کھاناں لئی حکومت آئے دن لوکاں نوں نتھوایاں کرن لگ پئی۔ آکھیا ایہو جاندا نئی ٹابری وال لوکاں دی بھٹ دھوا کے اوہناں نوں آپنی سماجی ورتن وچ لیاوندے پئے ہاں تاں جو اوہ وی اجوکی اُساری دا سواد چکھ دیکھن۔ بھارت دی ایس اجوکی اُساری پاروں مُلک دی لکھیاں کروڑاں ابادی دا نہ گھر رہیا اے نہ گھاٹ۔ تزن کروڑ خلقت تاں زری بٹھاں ای اُجاڑ دھری اے۔ ایہدے وچ گھنی گنتی ٹابری وال لوکاں دی اے۔ حکومت جدوں وی ٹابری والاں دی بھلیائی دی گل چھوہے تاں سمجھو لوکاں دے بھاء دی شامت آن لگی اے۔

گھروکے وزیر پی چدمبرم نوں ایہنیں دینیں ٹابری والاں دا چوکھا ای تیج جا گیا ہو یا اے۔ اوہنوں ٹابری وال لوکاں دے عجائب گھر رنٹل وچ جین دا دکھ لگا ہویا اے۔ اوہ ایہناں نوں ایس کھوبیوں کڈھنا چاہوندا اے۔ اوہدا ایہہ تیج اودوں کیوں نہ جا گیا جدوں اوہ راس وال گمپنیاں دی وکیلی کردا سی؟ پر نہیں، ایہہ تیج جاگن دا ویلا تاں ہُن ای آیا سی۔۔۔

چھلے پنجاں ورھیاں وچ چھتیس گڑھ، جھارکھنڈ، اُڑیسہ تے لہندے بنگال دیاں حکومتاں نے راسوال بٹاں نال سٹیبل ملاں، ایلومینیم فیکٹریاں، بجلی گھراں، بٹھاں (ڈیمیاں) تے کھاناں دے ارباں ڈالر دے سینکڑے اقرار نامے کیتے نیں۔ ہُن ٹابری وال آپدیاں جو ہواں چھڈن تاں ایہناں اقرار نامیاں توں دولتیاں دے مینہہ ورھن۔ جنگ بنا کیوں سرے۔ تے جنگ لا دتی نیں۔

لوک راج دا ہتہا کرن والا ملکہ جدوں آپنے ای لوکاں اُتے فوجاں چاڑھدا اے تاں جنگ دی کرڑائی دا ادہلا نہیں رہندا۔ لوک دیہر کئی گُو کاڈھ کڈھ جاسی؟ ایہنوں کاڈھ کڈھنی چاہیدی اے کہ نہیں؟ ماؤسٹ کون نیں؟ زرے براجا وان؟ ہنڈی چھجی وچار واہ دی چُٹھ لا کے ات چُٹھوے جنگل واسیاں نوں اگ آہرے نہیں نیں لایا ہویا؟ پہلیاں کیتیاں بھل گئے نیں؟ ہتھیار بند گھول ووٹاں دا اُلٹ نہیں ہوندا؟ ٹابری وال وسوں حکومت تے ماؤسٹاں دے دو پڑاں وچکار نہیں آ گئی؟ ماؤسٹ تے ٹابری وال دو دکھ دکھ وھراں نہیں؟ ایہناں دے ہت رل گئے نیں؟ اک دوجے توں کجھ سکھیا اے ایہناں؟ اک دوجے دا کوئی پوکھا لیا نیں؟

میرے ژنوں اک دن پہلاں میری ماں مینوں کہن لگی، ”میں سوچنی آں ایس ملکہ تُو ہُن اُتھل دی ای لوڑاے۔“

انٹرنیٹ توں میں اک مضمون پڑھیا اے، ایہدے وچ لکھیا اے اسرائیل دی موساد بھارتی پُلِس دے تریہہ وڈے افسراں تُوں چوٹوں قتلاناں دا ول پئی سکھاندی اے تاں جو ماؤسٹاں دی اگوائی کرن والا کوئی نہ رہوے۔ اخباراں وچ اسرائیل توں لیزر ریج فائینڈرز، تھرمل امیجنگ سنڈر تے ہنا اڈاک اڈن والے ڈرون لین دیاں خبراں وی آئیاں نیں۔ ایہہ سارے ہتھیار امریکی فوج دے من بھاندے نیں۔ ہُن ایہناں ات ڈاڈھے ہتھیاراں نال اتھے نمائی خلقت دی تباہی لاہی جاسی۔

رائے پورتوں دنتے واڑا تائیں ماؤسٹ روگ دے علاقے وچوں لنگھن تے دس گھنٹے لگدے نیں۔ روگ ایویں بے دھیانا ورتیا لفظ نہیں۔ ایہہ چھوت دی بیماری دی دس پاوندا اے تے جہانوں پتہ اے بیماری مکانی پیندی اے۔ ایہدے جرثومیاں دابی مارنا پیندا اے۔ ماؤسٹ اک نہیں چھڈنا چاہیدا۔ انج کیڈے ملکرے ڈھنگ نال قلام بولی ساڈی ارتھالی بچ دھاندی پئی اے۔

جرنیلی سڑک ٹوں بچان لئی دوہیں پاسیں تھوڑا تھوڑا علاقہ فوجاں کول اے۔ رہندے سارے جنگل اُتے دادا راج اے: بھرپے دا، کامریڈاں دا۔

رائے پوروں باہر نکلدیاں مینوں ویدانت کینسر ہسپتال دا اجگاہ بورڈ دکھالی دتا۔ ویدانت اوہا گمپنی اے جیہدے کدیں گھر وکے وزیر صاحب وکیل ہويا کردے سن۔ اُڑیہ وچ ویدانت گمپنی باکسائٹ کھنن دے نال نال اک یونیورسٹی وی پان ڈڑھی اے۔ ایہہ ہے اوہ چترائی جیہدے نال ایہہ رسوال گمپنیاں ساڈے دلاں دماناں ٹوں سٹھدیاں پئیاں نیں۔ ایس چترائی ٹوں ”راسوال سماجی وائل“ دا اچھاڑ چاڑھیا جاندا اے۔ این ٹی راؤ اک پُرانا وڈ وزیر فلماں بچ کم کردا ہوندا سی۔ بڑی دُھم سی اوہدی سانگ کاری دی۔ فلماں ہوندىاں سن تیلگو کہاناں اُتے پئیاں۔ اوہ اکو فلم وچ نیک دی ہوندا سی تے بد وی۔ ایہو کم ایہہ کھنوار گمپنیاں پئیاں کردیاں نیں۔ ”راسوال سماجی وائل“ بھارتی کھنچ کھاتے وچ ہوندى مالی کھوہ دھرو دی اوٹ بنی ہوئی اے۔ ہُن جیسے ای چھپی کرناٹک لوک یکت رپورٹ دسدی اے نئی گمپنی دے کھنے کچے لوہے دے اک ٹن اُتے حکومت 27 روپے لیندی اے تے گمپنی ایسے اک ٹن دا 5000 روپیہ وڈی اے۔ باکسائٹ تے ایلو مینیم کھاتے وچ ایہہ پاڑ ایس توں وی کتے وڈا اے۔ جانے چٹے دن

کھنن: کھان پٹن، کھنچ کدھن، وائل: ذمے واری۔ کھنوار: کھاناں پٹن والیاں۔

کھاتہ: محکمہ، بھاگ۔ کھنے: پٹے۔

ارباں ڈالر چوری پیا ہوندا اے۔ ایس پیسے نال چوناں، حکومتاں، ججیاں، اخباراں، ٹی وی چینلاں، این جی اوداں تے مشہوری ایجنسیاں سارا گجھ ای مل لے کے رکھیسے پایا جاسکدا اے۔ اتھے او تھے کینسر ہسپتال اُسارن تاں شے ای کوئی نہیں؟

چھتے نہیں میں چھتیس گڑھ حکومت دے اقرار نامیاں دی سر نالی وچ ویدانت دا ناں وی پڑھیا سی کہ نہیں؟ پر مینوں ایہہ چانن سر پر ہو گیا اے جو کتے کینسر ہسپتال ہے تاں او تھے پک نال سچ کجھے باکسائٹ دے پہاڑ لگے ہوئے نیں۔

ساڈے راہ وچ کانیر آیا۔ ای تھوں دے پلس سکول دا بڑا ناں اے۔ ایہہ سکول بریگیڈیئر بی کے پونوار چلاندا اے۔ اوہدا کم اے کھاؤ تے دھد پُلسیاں نوں چھانے مارن دی جاج سکھانا۔ ایس پلس سکھلائی سکول دا نعرہ ”چھانے مارن لئی آپ وی چھانے بنو“ پڑیاں اُتے موٹا موٹا کر کے لکھیا دسدا اے۔ اتھے سپاہیاں نوں ترکھا دوڑن، رکھاں اُتے چڑھن، ہیلی کاپٹراں توں چھالاں مارن، گھوڑ سواری کرن، سپ کھان تے جنگل وچ گُوران دا دل دسدے نیں۔ بریگیڈیئر لٹ بھونڈراں نوں ات چُکاں نال لڑن دی جاج سکھان تے بڑا پھنڈ دا اے۔ ایس جنگی سکول توں ہر چھ ہفتیاں مگروں اٹھ سو پُلسیا تیار ہو کے نکلدا اے۔ پورے بھارت وچ انج دے 20 ہور سکول بنائے جانے نیں۔ اتھے پلس ہولی ہولی فوج بندی جاندی اے (کشمیر وچ ایہدا اچھ اے، او تھے فوج نے پلس دا کم سانجھ لیا اے) ہے نا پٹھی گنگا وگن والی کار۔ پر جیویں وی اے، مارنا تاں وچارے لوکاں نوں ای اے۔

سوتا ہو گیا سی۔ پورا جگدال پور سٹا ہو یا سی۔ جاگدے سن تاں راہول گاندھی دے وڈے وڈے بورڈ، جیہناں اُتے اوہ گھرو میل نوں کانگرس وچ رن لئی پریرن لگا ہو یا سی۔ راہول گاندھی ایہناں گجھ مہینیاں وچ اتھے دو پھیرے مار گیا سی۔ پر جنگ بارے

سر نالی: فہرست - دھد: مٹاپے نال آتر ہوئے۔ چھانے: چھاپہ مار۔ پڑیاں: چٹاناں۔

اوه اک لفظ نہیں سی پھنیا۔ بھارتی ریاست دا راج گمار اجیے ویلے جنگ دی گل نہ کر کے آپنے آپ نوں ”سلوا جدم“ دے کالے کارنیاں توں اٹک دسنا چاہوندا سی۔ سلوا جدم پنڈاں وچوں جھولی چُک اکٹھے کر کے بنائی ہوئی حکومتی ملیشیا اے۔ ایہدی واگ ڈور کانگرس دے ایم ایل اے مہندرا کرما دے ہتھ اے۔ جدمیاں نے لوکاں نال بڑے دھرو کیتے نہیں، جنیاں دیاں پتاں رولیاں نہیں، پنڈاں دے پنڈ لوہے نہیں، لوکاں دی وڈھ ٹک کیتی اے تے ہزاراں پنڈ واساں نوں اوہناں دیاں تھاواں توں نتھاواں کیتا اے۔ ایس کر کے راہول گاندھی نے آپنی مشہوری چڑھتھل دے کول نہیں پھٹکن دتے ایہہ جدمی۔

میں ماں دنتیش وری مندر پہلے دن پہلے ویلے ای اپڑ گئی۔ کیمہرہ تے چھوٹا جیہا کھوپا پھڑی، متھے اُتے لال دھوڑے دا ٹکھ لائی۔ کوئی جاؤ ویہندا تاں ہس ہس نلیٹ ہو جاندا۔ جھٹا پٹ اک مُنڈا آ گیا۔ سر ٹوپی، کنڈ بستہ۔ ہتھ دوویں ویہلے۔ نہ ہندی ”آوٹ لگ“ نہ کیلیاں دا لنگر۔ چلک سی نہواں اُتے لال ٹونہہ پالش دی۔ نیڑے ہو کے بولیا، ”تساں جانائے میرے نال؟“ کوئی ”نمشکار گرو جی“ وی نہیں سی۔ تجھے نہ کیہ آکھاں۔ بوجھے چوں اک سنا کاگت کڈھ پھڑا یوں۔ لکھیا ہووے: آوٹ لگ نہیں ملا۔

”تے کیلے؟“

”میں کھالے،“ جنے، ”بھکھ لگ گئی سی۔“

اوه تاں سچی مُجی مُلک دا لکھ نہیں سی چھڈو۔

بستے اُتے سی چارلی براؤن لکھیا ---- اوه مکتو سی۔ میں سمجھ گئی دندا کرانیا کنیں کنیں ناواں تے سیاناں والے لوکاں دا جنگل اے۔ میں اوتھے چلی ساں۔ کسے سر پھڑ چُجھ لئی میری۔ کرنا ودھیا ہوندا اے ناں سیان دی باندھ نہ ہووے، دل ویلا تھاں

جو آکھے اودھا ہو جانا۔

اسیں مندر دے نال ای بس اڈے اڑے۔ لوکاں دی بھیر گھنی سی۔ دو جنے موٹر سائیکلاں پھڑی کھلوتے ہوں۔ کوئی گل نہ ہوئی --- تکنی ای سانوں اک کر دتا۔ دوواں ٹوں دوواں بہا لیا، انجن شارٹ ہو گئے۔ کوئی سُر نہیں سی کدھر پئے جاندے ساں۔ پلس ایس پی دا گھر آیا۔ چکھلی وار میں آئی ساں۔ ایس پی کجھ کھرا بندہ سی۔ کہن لگا، ”دیکھو میڈم، تہانوں صاف گل کراں۔ ایہہ پواڑا نہ پلس توں بچھ ہونا اے نہ فوج توں۔ ایہہ جیہڑے ٹابری وال نیں نا ایہناں دا سبھ توں وڈا سیاپا اے ایہہ لاچی نہیں، حرص ایہناں دے کولوں نہیں لئگی۔ ایس لئی ساڈے وسوں باہر نیں۔ میں آکھیا اے افسراں ٹوں، فوجاں پلساں چک لوو آ پیاں تے گھر گھر ٹی وی ونڈ دیو۔ پھیر دیکھو کیویں سوت ہوندا اے سارا گجھ۔“

تھوڑے چر وچ ای شہر چکھے رہ گیا۔ واٹ لمی سی۔ تیناں گھنٹیاں دی۔ اچن چیت سنجی تھاویں دیہلی سرک اُتے جا مگی۔ آسے پاسے سنگھنے جنگل بنا کجھ نہیں سی۔ منگتو موٹر سائیکلوں اتر کھلوتا، میں وی نال ای۔ موٹر سائیکلاں ٹر گئیاں۔ میں آ پنا پٹھو چکلیا تے اوس تکے جیسے اندروکے دھڑکو دے مگر ٹر پئی۔ دن بہوں سوہنا سی۔ جنگل دے فرش اُتے سونا وچھیا پیا سی۔

جھٹ مگروں اسیں اک گھلے پاٹ دریا دے چٹ ریتل کندھے جا چئے۔ دریا برساتی سی، سارا پیٹا ریت پیا سی۔ ادھ وچالے سیرٹھ اک وگدی ہووے۔ مسال گوڈے گوڈے پانی۔ جھاگن سوکھا سی۔ ایہدوں اگے ”پاکستان“ سی۔ ایہہ اوہ تھال سی جتھے ایس پی دے آکھن موجب اوہدے چھوہراں ٹوں بندے گولی نال پھنڈن دی مجبوری سی۔ میں ڈٹھا اسیں پلس دے نشانے تے ساں۔ دھرت جھاکی وچ تکے تکے ایرے دسدے پئے سن۔ پر منگتو اکا نچت سی۔ مینوں وی اُنجے ہونا پیا۔

دو بے کنڈھے سانوں اڈیکن والا چندوسی۔ منٹو توں تھوڑا جتا ای وڈا ”اندروکا دھڑگو“۔ ویہیاں دا ہوسی۔ سوہنا مسکدا مکھڑا۔ کول سائیکل ساو۔ کڑھے پانی دی پپی تے گلوکوزی بسکٹاں دے پیکٹ۔ پارٹی میرے لئی دتے سن۔ تھوڑا جیہا ساہ لے کے اسیں مُڑ پئے۔ سائیکل اُتے بیٹھ کے نہیں سی جایا جاسکدا۔ کدھرے نکلیاں نکلیاں پہاڑیاں اُتے چڑھنا پے جاندا سی تے کدھرے پتھریلے راہواں توں اُترنا۔ سائیکل ریڑھنا اوکھا ہو جاندا تاں چندو وچک کے سر اُتے رکھ لیدنا۔ میں اوہدے پینڈو رنگ ڈھنگ وکھ وکھ حراں پئی ہوندى ساں۔ واہوا مگروں پتہ لگا اوہ تاں ہر ڈھنگ دا اسلحہ چلانا جاندا سی۔ ”ایل ایم جی چھڈ کے“، ہسدیاں دسیوس۔

ادھا گوگھنڈ ساڈے نال نشے وچ گُٹ تن بڑے ای سوہنے بندے وی رلے۔ پکڑیاں وچ پھل ٹنگے ہونیں۔ آتھن ہوئی تاں اوہناں دے موڈھیاں نال لکدے جھولیاں وچوں ککڑ بانگاں دیوں لگ پئے۔ اوہ اوہو وچن گئے سن پر وچے بنا مُڑ آئے سن۔

چندو ہمیرے وچ ویکھن ہلیا سی۔ میں نارچ بال لئی۔ پینڈے بولن لگ پئے سن، چھیتی ای اوہناں دا سنگیت سملن چھڑ پیا۔ ساڈے دوالے اوہناں دیاں سُراں دا گُٹ بن گیا۔ میں رات ویلے دا اسمان ویکھنا چاہوندى سی، پر راہ توں دھیان نہیں ساں ہٹا سکدی۔ بڑا نہار نہار کے پیر دھرنا پیندا سی۔

کُتیاں دی جھونک سُنن جی۔ کئی دُوروں، گوڑن اوکھا سی۔ راہ کھلا سواہرا ہو گیا۔ میں اسمان ول جھاکیا۔ مینوں آ پنی سُدھ نہ رہی۔ ”گدا اے پینڈا مٹو اے؟“ ”چھیتی ای“، چندو نے آکھیا۔ گھنٹے توں اُتے ای کجھ ویلا لگ گیا۔ بہوں سارے رُکھاں دی جھاول پئی۔ اسیں اپڑ گئے ساں۔

پنڈ واہوا پسارواں جا پدا سی۔ گھراک دُوبے توں چوکی وٹھ اُتے بنے ہوئے سن۔

جیہڑے گھر اسماں پیر رکھیا بڑا ای سوہنا سی۔ کجھ لوک اگ دوالے تے پُہتے باہر وار
 ہنیرے وچ سن۔ خبرے کئے گؤ۔ بس گویڑ سی میرا۔ دوالے گھسمر مُسر جیہی چھڑ پئی۔
 لال سلام کامریڈ۔ میں وی کہنی آں، ”لال سلام۔“ تھکیویں نال میری واہ نہیں سی رہی۔
 گھر دی جنی نے مینوں اندر سدیا تے ساوے مٹراں چ بنیا چوچے دا شورا تے نال لال
 چاؤل کھان تُوں دتے۔ میرے کول ای اگے اوہدی تکی جتی بالڑی سُتی پئی سی، اگ
 دی لوء چ اوہدیاں چاندی دیاں کچھیاں جگدیاں پئیاں سن۔

روٹی مگروں میں اپنے سون تھیلے دی ججیری کھولی۔ اک اصلوں اوپری جیہی واج
 نکلی۔ ججیری واہوالمی سی۔ کسے ریڈیولا دتا۔ بی بی سی ہندی سروس۔ برطانی چرچ نے
 ویدانت دے نیامگری متے تُوں پیسہ دینوں نانہہ چا کیتی سی۔ اوہناں دا آکھن سی جو
 ایہہ متا اک تاں واء پانی لئی مارو اے تے دوجا ڈونگریا کونڈھ ٹابری دے تھاں دی
 اُلنگھنا کردا اے۔ مینوں ٹلیاں دی ٹنک، گوکے پھر کڑے، پنڈیاں دی گوکی گھر لیس
 تے سردی واء سُندی پئی سی۔ کیڈا ٹھرہما اے ایس دُنیا چ۔ میریاں اکھاں مچ گئیاں۔

بچ و بے جاگ کے اسیں چھ و بے اوتھوں تڑ پئے۔ دو گھنٹیاں مگروں اسماں اک
 ہور دریا پار کر لیا۔ ہُن ڈھیر سوہنے پنڈاں وچوں پئے لنگھدے ساں۔ ہر پنڈا اُتے اہلی
 پروار دے سویت تے بستر رکھ چھاں کیتی کھلے سن۔ جیویں دیوتے آپنی مہر ورکھا کرن
 ڈڑھے ہون۔ یارھاں و بے سورج چوکھا اُگھڑ پیا۔ ہُن تَرُن سَکھالا نہ رہیا۔ اسیں
 دوپرا کرن اک پنڈ چ کھلو گئے۔ چندو جیویں اوس گھر دے جیناں دا جاؤ ہووے۔
 اک انتاں دی سوئی ٹیاریاں اوہدے نال چوہلاں کردی پئی سی۔ کجھ سنگدی وی سی، متے
 میری پاروں۔ روٹی چ کچا پیتا، مسراں دی دال تے رتے چاؤل سن۔ پٹھی لال مرچ
 وی سی۔ اسیں اڈیکدے ساں پئے دُھپ تھوڑی مٹھی ہووے تاں مُڑ پنڈا وڈیئے۔
 بُرجی جیہی چ بیٹھیاں ساڈی اکھ لگ گئی۔ اونھے دی ہر شے ای سوئی سُتھری تے لوڑ دی

سی۔ کچی نیویں کندھ اُتے کالی کٹڑی پئی ٹہلدی ہووے۔ وانساں کھڑ دا چھپر سہاریا ہويا
سی۔ تھاں ولیوا بھنڈار جا پدی سی۔ گھاہ دی بنی اک بوکر، دو ڈرم، کچھی، اک ٹٹی بھجی
چھتری تے پدھرے کیتے گتے دے ڈبے۔ کوئی شئے مینوں رڑکی۔ میں عینک لالئی۔
گتے دے کجھ ڈبیاں اُتے انگریزی اکھر لکھے سن۔ ایہہ تاں دارو سیکے دیاں پٹیایاں سن۔
دو وے اسیں پھیر آ پنا پینڈا چھوہ لیا۔ اگلے پنڈ اسان دیدی ئوں ملنا سی، کامریڈ
بھین ئوں۔ اگلی واٹ ساڈی او سے دسی سی۔ چند و ئوں پتہ نہیں سی۔ جانکاری دا صرفا
ای سی۔ کسے ئوں پورا تھوہ نہیں سی۔ پنڈ اپڑے تاں اگے دیدی ہے نہیں سی۔ کسے ئوں
خبر نہیں سی۔ چند و دے مونہہ تے پہلی وار چننا دی۔ میں اوس توں وی چوکی ہسڑ گئی۔
اک دوجے داسر پتہ خبرے کیوں رکھدے نیں؟ جے کوئی ماڑی ورت گئی تاں پھیر کیہ
ہوسی؟

اسان پنڈ توں تھوڑا ای موکلے اک ڈھٹھے سکول اگے جا ڈیرا کیتا۔ پنڈاں دے
سارے سرکاری سکول سینٹ دیاں پکیاں گڑھیاں واکن کیوں نیں، باریاں بوجے لوہے
دیاں چادراں نال کجے؟ ایہہ گھراں واکن کیوں نیں، مٹی گارے تے لکھ کنڈیاں
دے چھپراں والے؟ حکومت دوہرا کم لینا ہوندا اے ایہناں توں۔ بارکاں تے مورچیاں
دا۔ چونہ پاسیں مگھور رکھے جاندے نیں تاں جو اکو ویلے ساریاں لاہاں تے گولی
چلائی جاسکے۔ کسے سکول وی ماسٹر نہیں سی۔ سبھ بھج گئے سن۔ میں چھہیا، ”ئساں بھجائے
نیں؟“ ”اسیں ماسٹر نہیں پلس بھجاندے آں“، چند و بولیا، ”ماسٹراں ئوں جدوں گھر
پٹھیاں تنخواہواں لہہ جاندیاں نیں پھیر کیہ پئی نیں آؤن دی۔“

اسنے جج ویہہ گڑیاں مُنڈے بوہڑ پئے۔ تیرھاں توں اُنھیاں ورھیاں دے
گھبریٹ گھبریٹیاں۔ چند و دسیا، ”ایہہ ساڈے پنڈاں دے سمھاؤ بکتھے نیں، ماؤنٹ
فوجی جتھے بندی ایہناں توں اٹھدی اے یا آکھ لوو ایہناں تائیں تھلے چُجُدی اے۔“

میں کدیں کوئی انج دا نہیں سی ڈٹھا۔ ساڑھیاں لنگیاں بنھیاں ہونیاں، کجھ دیہاڑی دپے والے زیتونی ساوے لیڑیاں بچ۔ مُنڈیاں ہسیاں نیتیاں پائیاں تے سر کجے ہوئے سن۔ ہر کسے کول داڑو بھر کے چلان والی بدوک سی جیہنوں بھر مار آکھدے نیں۔ کجھناں چاقو، گہاڑیاں تے تیرکمان چائے ہون۔ اک مُنڈے دیسی مارٹر گن وی پھڑی ہوئی سی۔ ایہہ اک تن فُٹی نال سی۔ ایہدے وچ گن پاؤڈر تے شارپنل پیندا سی۔ ایہدی دھک بڑی ہوندی اے تے اکا وار ای کڈھدی اے۔ اوہ ہسدے ہوئے دسدے پئے سن، پُلَس دی تاں وی چند جاندی اے۔“ کسے ئوں جنگ دا کوئی بھار نہیں سی۔ خبرے سلوا جُدم دی ماروں پریرے سن۔ اوہ ہنے ای دیہاڑلے کم دھندے توں پرتے سن۔ بکریاں ئوں پھلیاں توں دُور رکھن لئی اوہ پنڈ دے کجھ گھراں دوالے واڑ لواندے رہے سن۔ اوہناں دے ئوں ئوں چوں کھیڑا تے چاء پیا سمداسی۔ گڑیاں بڑیاں آپ وساہیاں سن۔ مُنڈیاں نال ذری نہیں سن اوکھیاں۔ میں ٹرت جاچنا ہوندا اے گڑیاں مُنڈیاں نال رسیاں رچیاں ہونیاں نیں کہ آپنا آپ گجن سائھن دا وبال سمیڑیا ہویا نیں؟ مینوں اوہناں دا آپسی میل ورتن بڑا پوہیا۔ چند وکھن لگا، ”ایہناں آپنے ہصے دے چونہ پنجاں پنڈاں تے نگاہ رکھدے نیں۔ نال پنڈ وایساں دا وایاں جوترے بچ ہتھ وٹاندے نیں، گھو ہواں دی صفائی یا ڈھین ہاکے گھراں دی بٹھ سٹھ وچ وی رل پیندے نیں۔

دوپرے مگروں سارے ای اک پال ہو گئے۔ پینڈا چالو ہون لگا سی۔ چاول، سبزیاں، پتیلے کڑاہیاں سارا کجھ ای نال چلوسی۔ اسیں سکولوں نکل آئے۔ ہُن اسیں پال بنھی جنگل وچ پئے جاندے ساں۔ ادھا گھنٹہ لگا سانوں جنگل وچالے رٹ تائیں اڑدیاں۔ اتھے اسماں سونا سی۔ ساری چُپ چان سی۔ پلاں بچ ہر کسے آپنے ہصے آئی پلاسٹک دی ٹیلی چادر وچھالئی۔ سبھ چادر اکا جھلی سی تے جھلی باجھ اٹھل دا سوچن کوڑ

اے۔ چندو تے منگو دوواں اک سنبھی کر لئی۔ دوجی مینوں دے دتوئیں۔ مینوں سبھ توں چنگی تھاں وی لہہ دتوئیں۔ چندو دسیا اوہنے دیدی نوں سنبھا گل دتا اے۔ مل گیا تاں سویرے سا جھرے ای اتھے ہوسی، ملن دی گل اے۔

میں اپنی پوری حیاتی ایڈے سوہنے کمرے وچ نہیں سستی۔ ہزار تارے ہوٹل دا میرا اکلے دا گھلا ڈٹھا کمرہ سی ایہہ۔ میں اچرج اسلحہ بھنڈار والے اٹوٹھے تے رج سوہنے بکاں وچالے سستی ساں۔ ایہہ بک ای تاں ماؤنٹ سن۔ کیہ سارے موت ویاہن تڑے نیں؟ کیہ جنگل یدھ توں ای سکھنا نیں سبھ کجھ؟ ہیلی کوپٹر گن شپ، تھرمل امیجنگ تے لیزر رینج فائینڈرز ایہناں نوں مارن لئی لئے گئے نیں؟

ایہناں دا مرن کیوں واجب اے؟ کاہدے لئی؟ ایس سارے تپے نوں کھان بناون لئی؟ مینوں کیو جھر، اڑیہہ دیاں کچے لوہے دیاں کھاناں چھتے آ گئیاں۔ کدیں اوہ جنگل ہوندا سی۔ تے سگوائیں انج دے ای بال۔ اج اوہ تھاں اٹھے سوہے پھٹ واکن اے۔ لال دھوڑا ناساں پھچھڑے بھر دیندی اے۔ واء پانی، لوک، پھچھڑ، وال سبھ کجھ لال ہو یا پیا اے۔ دن رات اوہناں دے پنڈاں وچ ٹرکاں دے انجناں دا گرڈاٹ مچیا رہندا اے۔ بمپراں نال بمپر جوڑی ہزار ہا ٹرکاں دی لام ڈوری کچا لوہیا پردیپ گھاٹ ڈھون تے لگی ہوئی اے۔ اوٹھوں ایہہ لوہا چین اڑتا اے۔ جتھے ایس کاراں تے ڈھون ہو پسرنا اے۔ ایہدی لگھوں راتو رات شہر تڑوے پینے نیں۔ پھیر مال ودھارے دی اجیہی در (شرح) ہڑھنا اے جس وڈے وڈے انکڑ سیانے ہفا مارنے نیں۔ ایس لوہے ای ہتھیار بن جنگاں لائیاں نیں۔

ہر کوئی ستنا پیا سی۔ پاپڑو ای جاگدے سن۔ ڈوڑھ گھنٹے گروں پاپڑو وی وٹی جانے سن۔ ہُن میں تاریاں ول تک سکدی ساں۔ میں جدوں بالڑی ساں، مینا چل دریا دے کنڈھے پھر دی رہندی ساں۔ شام نوں پینڈیاں دی واج کنیں پنی تاں لگنا

تارے لٹکن دی تیاری کردے گاوندے پئے ہوں۔ مینوں آپنے ایس تھال ہوں دا جس پیا آونداسی۔ ایہہ ہوند چس کسے ہور تھال آ ای نہیں سی سکدا۔ اج دی رات مینوں کون ہونا چاہیدا سی؟ کامریڈ رابل، تاریاں چھاویں؟ ہو سکدا اے دیدی بھلکے اپڑے۔ پر اوہ دوپہر ہونداں ای اپڑ پئے۔ میں دُوروں ای وکھ لیا۔ پندراں لوک سن، زیتونی ساویاں وردیاں پائی۔ ساڈے ول بجھے آوندے سن۔ بھجن واہ توں تر کھے لڑاک چا پدے سن۔ پپلز لبریشن گوریلہ آرمی (پی ایل جی اے)، جیہوں مارن لئی تھرل امیجنگ تے لیزر گائیڈڈ رفلان آوندیاں پیاں سن، جیہدا سکھائی سکول جنگل یدھ سی۔

سبھ کول اجوکیاں آئی این ایس اے ایس، ایس ایل آر رفلان سن، دونہ نے تاں اے کے 47 وی پھڑیاں ہوئیاں سن۔ جتھے دا جتھیال کامریڈ مادھوسی۔ اے نو سالان دا سی جدوں پارٹی نال جُویا۔ آندھرا پردیش دے علاقے وارنگل دا سی۔ گھاہریا ہویا سی۔ مُر مُر صفائی دین لگ پوندا۔ اکھے، پتہ ای چرکا لگا اے، اگے کدیں انج نہیں ہویا۔ ہرنبر ویلے سر چُج جاندی اے۔ اج ای چر لگا اے۔ اوہناں دا خیال سی میں وڈے کمپ پہلی رات ای اپڑ جاساں۔ خبر لڑی دی کوئی کڑی کھنچ گئی سی۔ موٹر سائیکلاں سانوں کسے ہور تھوئیں اتارنا سی۔ ”اساں تھانوں ایڈی اڈیک کرائی، ایڈا تھرایا۔ تھہاڈے آون دا پتہ لگدیاں بھج وگے آں۔“ میں اوہناں تُوں کھلپیر دیاں آکھیا، ”میں پوری تیار ہو کے تری ساں، مینوں پتہ سی مینوں اڈیکنا وی پینا اے تے تھنا وی۔ پر میں تھہاڈے تائیں اپڑنا سی، تھہاڈیاں گلاں سُنیاں سن۔“ اوہ تھرت تھرت پینا چا ہوندا سی، کیوں جو لوک سانوں گھنی چھٹنا نال پڑا تے اڈیکدے پئے سن۔

گجھ گھنٹیاں وچ ای ایس پڑا تے اپڑ گئے۔ ہیرا ہوندا پیا سی۔ پاہرواں دے کنہیں ولگناں چوں لنگھنا پیا۔ دھراندر وار کوئی سوگو کامریڈ سن دو پالاں وچ بیٹھے۔

اسلمہ تے مُسکان سنبھالی۔ اوہ گاؤن لگ پئے، ”لال لال سلام، لال لال سلام، آنے والے ساتھیوں کو لال لال سلام۔“ ایڈے مُٹھے سُرراں بچ گاوندے پئے سن جیویں کسے دریا یا جنگل ہلے چیترا دا کوئی گاؤن ہووے۔ نال نال جی آیاں پئی ہوندى سی، چنیاں نال پنچے پئے ملدے سن، مُٹھاں پیناں مٹدیاں سن۔ ہر کوئی ہر کسے ئوں لال سلام، ملاسلا ملاسلام پیا آکھدا سی۔

پڑا وڈی ساری نیلی جھلی سی پندراں فٹ لمی تے اپنی ای چوڑی۔ اُتے وی جھلی تئی سی۔ اج دی رات میرا ایہہ کمرہ سی۔ اوہ یا تاں میری چکھلی کھچکل پئے آدردے سن یا پھیر کسے اگلی کھچکل لئی مینوں تیار دے پئے سن۔ یا خبرے دوویں کم ای اکٹھے سن۔ پورے دورے وچ اک ایس تھاں ای میں سر تے چھت ڈھٹی۔ روٹی تے میں کامریڈ نرمدا ئوں ملی۔ ایہہ کرانتی کاری مہلا سنگھٹن دی سُبھج وان سی۔ ایہدے سر دا مل لکيا ہویا سی۔ پیپلز لبریشن گوریلا آرمی دی کامریڈ سروجا ایس ایل آر دی کامریڈ ماسے (لاکھے رنگ دی گڑی ئوں گونڈی وچ ماسے آکھدے نیں) جتی ای اُچی لمی سی، ایہدے سر دا وی مل سی۔ پھیر تکنیکی ماملیاں دی سیانی کامریڈ رُپی سی۔ کامریڈ راجو اوس سارے علاقے دی سمھال کردا سی جنھوں میں لنگھ کے آئی ساں۔ کامریڈ وینو سمھناں توں گڑھیا سی، ایہدے کنیں ناں سن: مرلی، سونو، سوشیل۔ بھاویں جیہڑے وی ناں توں بُلا لئو۔ ایہہ لوک ای سینٹرل کمیٹی سن یا خبرے پولٹ بیورو۔ نہ کسے دسیا، نہ میں پُچھیا۔ گونڈی، بلہی، تیلگو، پنجابی تے ملیالم سبھ بولیاں پیناں چلدیاں سن۔ ماسے اگلی ای انگریزی بولدی سی۔ ساڈی گل بات ہندی وچ ہوئی۔ کامریڈ ماسے اُکا چُپ سی۔ گل کرن جیویں اوہدے بھاء دا پپڑ چوں لنگھن ہووے۔ مینوں اوہدے چھھی پان توں ای پتہ لگ گیا سی اوہ شیواں پڑھدی سی۔ جنگل وچ کتاباں چھتے آندياں ساؤ۔ اپنی کہانی سنان تے اچے اوہنوں ویلا لگتا سی۔ اوہ وی جے میرے اُتے وساہ جمیا

تاں-

ماڑیاں خبراں وی جنگل وچ اُنجے سجدیاں نیں جیویں چنگیاں۔ ہرکارے دے تھیلے وچ نکے نکے تہواں بدھے کاغذاں اُتے لکھیاں۔ ہر پاسے دیاں۔ پلس نے اوگنار پنڈ وچ راکھی جتھے دے پنج بندے مار گھتے سن۔ بندے کیہ 20 توں 25 سال دے پنج چھوہر۔ ہوسکدا اے اوہ میری تاریاں چھاویں لکھی رات دے سنگتی ای ہون۔ پھیر چنگیاں خبراں وی آگنیاں۔ اک ڈاکٹر اوتھے رہ کے کم کرن آ گیا سی۔ اوہ شرماکل جیہاتے ہے سی پر راضی جا پدا سی۔ کنیں ورھیاں توں دندا کرانیا جنگل وچ ڈاکٹر کوئی نہیں سی۔

ریڈیو توں دس پئی گھر وکا منتری کھے کچھ دی دب تھلے آئیاں ریاستاں دے وڈ وزیراں توں ملیا سی۔ جھارکھنڈ تے بہار دے وزیر اوتھوں نہیں سن ملے۔ کیپ وچ ہر کوئی ایس ملنی توں سٹھدا پیا سی۔ چونان دی بھج دوڑ توں لے کے نویں حکومت بنن تائیں ملکی پدھر دے سیاستکار نکسلاں توں ”آپنے نیچے“ آ کھدے نہیں تھکدے۔ جیویں ای ویلا لگھ جاندا اے ایہہ آپنیاں کھاراں تے کتلیاں مُکڈھ لیندے نیں۔

مینوں کامریڈ کملا نال ملا یونیں۔ نال پکی کیتینو نیں بی راتیں اوتھوں جگائے بنا جھلیوں باہر نہ جاواں۔ ہنیرے وچ پتہ نہیں لگدا تے بندہ کتے دا کتے جا سجد اے۔ مینوں ستیاں ہوش ای نہ رہی تے میں جگانا کیہڑے ویلے سی۔ سویرے کملا نے مینوں پولی تھین دا کھٹا لفافہ دتا، اوہدی اک ٹکر پاٹی ہوئی سی۔ ایہہ سویا بین تیل لئی بنیا سی۔ ہن میرے جنگل پانی لئی کم دینا سی ایہن۔ اُتھل دی راہ وچ کوئی شے وی اجایاں نہیں کیتی جاندی نا۔

(کامریڈ کملا آج دی میریاں اکھاں ساہمنے آ جاندی اے۔ ستارھاں سالاں دی بالڑی لک نال دیسی پستول لائی۔ جے کتے پلس توں ٹکر جائے تاں تھان مار دین۔ پر

پہلاں اودہدی پت رولن- کیمہڑی چُکھ پڑتال ہونی اے- اوہ تاں اندروکا دھڑو اے-)
 ناشتے مگروں کامریڈ وینو (سوشیل، سونو، مری) مینوں جھلی تے چوکڑی ماری بیٹھا
 اڈ بکدا پیا سی- جیویں کوئی پنڈ دا سکول ماسٹر ہووے- میں اودے توں وار پڑھو ساں-
 نہیں سگوں دندا کرانیا جنگل اُتے چکھلے 30 ورھیاں دی ورتی- ایہہ ورتی اج جنگ دا
 حُونی واء ورولا بنی سارے جنگل وچ پئی پھر دی اے- ایس بیان وچ تاں دھڑا اے-
 پر کیہ ایہہ وار نہیں؟ کجھی وار تاں رڑ کیاں پُیاں ای ساہمنے آوندی اے- ایہہ کیہ ہو یا
 ہوندی ورتدی تُوں جھوٹھ دے پُلاں تھلے لکائی رکھو-

کامریڈ وینو نوں گل کرن دی جاچ اے- اوہ میرے نال کولی واج بچ گھنیاں
 بدھی گلاں کردا رہیا- کہانیاں، گاونان تے پرچولاں دا ان مک بھنڈا ساہنیا ہو یا سی
 اوہنے-

اوہ آندھرا پردیشوں گوادری پار کر کے دندا کرانیا جنگل آون والے ستاں جنھیاں
 وچوں اک نال آیا سی- تریہہ ورھے پہلاں جون 1980 وچ- اوہ مُڈھلے 49 لوکاں
 وچوں اے- جیہناں دا کمیونسٹ پارٹی آف انڈیا (مارکسسٹ لیننٹ) دے پیپلز وار
 گروپ (پی ڈبلیو جی) نال ساہگا سی- پوندلے نلسل ایہہ ای سن- پی ڈبلیو جی او سے
 سال اپریل وچ آپ اک وکھری پارٹی بن گئی- کوندا پللی سیتھر میہ ایہدا اگوان ہو یا- پی
 ڈبلیو جی نے آپنی فوج بنان دا نسا کر لیا سی- ایس فوج تُوں کدھرے رکھن دی لوڑ
 وی پینی سی- ایہدے لئی دندا کرانیا جنگل توں ودھ ڈھکویں تھاں کیمہڑی ہو سکدی سی-
 پہلے ست جتھے ایہو ویکھن جنگل وچ آئے سن نئی چھانیاں دے ٹھپے کتھے کتھے بن
 سکدے نیں- کمیونسٹ پارٹیاں تُوں فوج بنانی چاہیدی اے کہ نہیں ایہہ بحث پُرانی ٹری
 آوندی اے- بے نہیں بنانی چاہیدی پھیر لوک فوج (پپلز آرمی) کیہ آکھ؟ پی ڈبلیو جی
 (پپلز وار گروپ) تُوں آپنی فوج بنان دا جھڑنا آندھرا پردیش وچ کم کردیاں چھڑیا-

استھے جدوں زمین اوہدی جیہڑا واہوے لہر دا مڈھ بھہو نہیں تاں زمینداراں نال سدھا بھیڑ پے گیا۔ پلس جھٹا پٹ زمینداراں نوں بوہڑی تے پارٹی کامیاں نوں دپہڑ چاڑھن لگ پئی۔ پارٹی نوں لگا اوہ بچ ای تاں سکدی اے جے اوہدے کول آپنے سکھے ہوئے لڑاک جتھے ہوں۔

(2004 وچ پی ڈبلیو جی نے سی پی آئی (ایم ایل) دے پارٹی یونٹی (پی یو) تے ماؤنٹ کمیونسٹ سینٹر (ایم سی سی) دھڑیاں نال ایکا کر لیا۔ ایہناں دھڑیاں دا پہار تے جھارکھنڈ وچ تگلرا کم سی۔ ایہہ ایکا ای ایج دی کمیونسٹ پارٹی آف انڈیا (ماؤنٹ) اے۔

دنداکرانیہ نوں انگریزاں نے آپنے ڈھنگ موجب گوٹھاں دے علاقے گوٹھانا نال جوڑ دتا سی۔ ایج ایہا گوٹھانا ای مدھیہ پردیش، چھتیس گڑھ، اڑیسہ، آندھرا پردیش تے مہاراشٹر وچ ونڈیا پیا اے۔ لوک ویہر نوں دکھ دکھ پر بندھ اکائیاں وچ ونڈنا پُرانا حاکمی داء اے۔ پر ماؤنٹ تے گوٹھ ماؤنٹ ایہناں ونڈیاں نوں پلے نہیں بھدے۔ اوہناں دے دماغاں وچ دکھرے ڈول نہیں تے جنگل دے ہور جیا جُون واکن اوہناں دے راہ وی آپنے ای نہیں۔ سڑکاں نوں اوہ آوا جاوی دا وسیلہ نہیں سمجھدے۔ اوہناں دے بھاء دیاں ایہہ حدّاں نہیں جیہڑیاں اوہناں لگ چھپ پٹیاں ہوندیاں نہیں۔ تے جے بہتی ہووے تاں ایہناں نوں چھیننا ہوندا اے۔ گوٹھ بھادیں کویا تے ڈورلا ٹاہریاں وچ ونڈے ہوئے نہیں تاں دی گھن وسوں ایہا نہیں۔ وچ وچ ہور نکیاں موٹیاں ٹاہریاں وی پٹھیاں نہیں۔ ہٹوایے تے ابادکار غیر آد واسی برادریاں نہیں۔ ایہہ جنگل دے کنڈھیاں اُتے سڑکاں تے منڈیاں نیڑے رہندے نہیں۔

دنداکرانیہ دی سودھ سواہر لئی آون والی پہلی دھر پی ڈبلیو جی ای نہیں سی۔ بابا امتے استھے 1975 وچ آیا سی۔ اوہنے ورورا وچ آپنے آشرم دے نال نال کوڑھیاں دا اک

ہسپتال وی بنایا سی۔ اوہ گاندھی مت دا من والا سی۔ رام کرشن مشن والیاں وی دھر اندر ابوجھمد دے جنگلاں وچ پینڈو سکول کھولنے چھوہے سن۔ پریتی بہار وچ بابا بہاری داس نے ٹاہری والاں تُوں مُہ ہندو بنان لئی گھناٹل ماریا۔ اوہنے ٹاہری وال بھائی چارے دا کھنڈن کردیاں لوکاں تُوں ہندو جات وٹد دے ولکے وچ آندا۔ پنڈاں دے سرداراں تے وڈے زمینداراں تُوں دَوج (دُوجے جنم دے باہمن) ہوکيا۔ سلوا جدم والا مہندرا کرما وی بہاری داس دا بنایا دُجما باہمن اے۔ ایہہ سُدھم سُدھ ٹھگی سی۔ کیوں جو آپنے آپ کوئی باہمن نہیں بن سکدا۔ جے انج باہمن بنیا جاسکدا تاں پورا بھارت انج باہمن ای ہوندا۔ جیویں پنڈاں دیاں ہٹیاں تے نقلی ناواں نال بسکٹ، صابن، ماچساں، تیل وکدا اے سگواں ای ہندو مت نے بندیاں وچ اصلی تے نقلی دی وٹد پادتی۔ ہندو تو دی لہر نال اشتمال دے کاغذاں وچ پنڈاں دے ناں وٹج گئے۔ ہُن ہر پنڈ دے دو ناں نیں۔ اک لوک ناں تے دوجا سرکاری۔ جیویں انار پنڈ چناری ہویا پیا اے۔ دوٹراں دیاں سرنالیاں وچ ٹبر لے ناں ہندو ناواں وچ وٹ گئے نیں (مستا کرما ہُن مہندرا کرما اے) جیہڑے ہندو بیوں انکاری ہوئے اوہناں تُوں کٹواس آکھ کے اچھوت بنا دتو نیں۔ ایہا لوک اگے جا کے ماؤنشاں دے لڑ لگے۔

پی ڈبلیو جی (پیپلز وار گروپ) نے دکھنی بستر تے گاچی رولی وچ آپنا کم چھوہیا۔ کامریڈ وینو پہلے مہینیاں دا حال گھنے ویروے نال دسیا۔ لوکاں دا اندرلا اوہناں اُتے نکدا نہیں سی۔ اوہ اوہناں تُوں آپنے گھراں وچ نہیں سن آون دیندے۔ نہ ای کوئی اوہناں تُوں روٹی پانی دی سلاہ ماردا سی۔ پلس نے اوہناں تُوں چور دُھا دتا سی۔ سوانیاں نے آپنا گھنا گٹا چلھیاں دی سواہ پیٹھ دب چھڈیا سی۔ پلس دی مارکٹ تے پھڑ دھڑوہ دا وی انت نہیں سی۔ نومبر 1980 وچ گاچی رولی وچ پلس نے پنڈ دی اک جُو بہنی اُتے گولی چلا کے پورا جتھا ای مار سٹیا۔ ایہہ ڈی کے دا پہلا پلس ٹاکرا

سی۔ کامریڈاں نوں بھاری سٹ لگی۔ اوہ گوداوری ٹپ کے پچھانہہ عادل آباد نوں ہٹ آئے۔ 1981 وچ اوہ پھیرا گے ودھے۔ اوہناں نے پڑی پتیاں دی مزدوری وچ وادھا کران لئی لوکاں نوں سُبھنجا چھوہ دتا۔ اوہناں دناں وچ وپاری پنجاہ پتیاں دا بنڈل بنھن تے لوکاں نوں تن پیسے مزدوری دیندے سن۔ جیہڑے لوکاں نوں ہڑتال دھرنے دی سیاست دا پتہ ای نہیں سی اوہناں نوں سُبھنجا کوئی سوکھی کارسی۔ پر پارٹی نے پڑی مزدوراں توں ہڑتال کروا ای لئی۔ ٹھیکیداراں نوں دُونی مزدوری جانے چھ پیسے بنڈل دینی پے گئی۔ اج گھنیاں ہڑتالاں تے تڑپھاناں دا سٹا اے جو بنڈل دی مزدوری اک روپیہ ہو گئی اے۔ پولی نظرے ایہہ مزدوری ڈھکویں ای ہے پر پڑی پتیاں دا وپاری تاں کروڑاں دا اے۔ اوہدے ساہویں ایہدا ڈھکواں ہون کیہ آکھ۔ حکومت ہر سال پندراں سو توں پنج ہزار بورے تائیں پڑی پتا خریدن دا ٹھیکہ دیندی اے۔ ہر بورے وچ کوئی ہزار بنڈل ہوندا اے۔ پر ایہہ کیوں ہو سکدا اے جو ٹھیکے دار متھے بوریاں توں ودھ نہ لین۔ پڑی پتا منڈی وچ اپڑدا اے تاں تئل کے وکدا اے، کلوں دے حساب نال۔ بنڈلاں، بوریاں تے کلوں تائیں سارا کم ای حساب تے تول وچ ڈنڈی مارن دا اے۔ ہتھ وچ ہونداے ٹھیکیدار دے۔ موٹا جیہا لیکھا کریئے تاں ٹھیکے دار اگلی دھرنوں 120 روپے چھڈ کے وی ہر بورے پچھے 1100 روپیہ لاہا کھندا اے۔ انج پندراں سو بورے دا چھوٹا ٹھیکے دار ہر سال 16 لکھ، تے پنج ہزار بورے دا وڈا ٹھیکے دار 55 لکھ روپیہ لاہا ترنڈدا اے۔ جے پچھ کے حساب کریئے تاں ایہہ لاہا ایس توں وی کنیں گُنا ودھ ہوندا اے۔ ”اندروکی سلامتی نوں بھارے دھڑکواں“ نوں تاں مسال اگلے ورھے تائیں چوندیاں رہن جوگا ای جڑدا اے۔

ایسے وچ ہاسے دی اک وچ ساڈے کنیں پئی، نال ای نلپیش دی شکل دکھالی دتی۔ پیپلز لبریشن گوریلا آرمی دا اک گھریٹا کامریڈ پکوانی والی تھاویں نسیا نسیا اپڑیا۔

آپنے پنڈے اُتے اوہ دھپاں وی ماردا پیا سی۔ نیڑے آیا تاں اوہدے ہتھ وچ لال کاڈھیاں نال پُہ ہوئی اک لگر پھڑی ہوئی سی۔ سوڑے پے کاڈھے اوہدیاں بانہواں تے دھون اُتے وڈھدے پے سن۔ نلیش دا وی ہاسا چُھٹیا ہو یا سی۔ ”کدیں کاڈھیاں دی چٹنی کھادی جے؟“، کامریڈ وینو میتھوں چُکھیا۔ میں نلکے ہوندیاں کاڈھے ویکھے ہوئے سن، اودوں اسیں کیرالے ہوندے ساں۔ مینوں اوہ وڈھے وی ہوئے سن، پر کدیں کھادے نہیں سن۔ (چپولی بڑی سوادی بنی۔ کھٹی جیہی۔ فولک ایسڈ نال بھرپور) نلیش بیجاپور دا اے۔ سرکار دی جھولی چک جتھ سلوا جدم نے انتھے گھنا ادمول تیا۔ نلیش دا نکا بھرا وی ایہناں وچ رل کے لٹن ساٹن دے کم کردا رہیا۔ ایہدے وٹے چ اوہنوں سپیشل پلس آفیسر (ایس پی او) بنا وٹوئیں۔ ہُن اوہ بساگدا کیمپ چ اپنی ماں نال رہندا سی۔ پیو نے اوہدے نال جانوں نانہہ کر دتی۔ اوہ اج وی چکھے پنڈ وچ ای ٹکیا ہو یا سی۔ اصل وچ ایہدا کارن خاندانی شریکے بازی سی۔ جدوں مینوں نلیش نال گل کرن دا ٹانگ لگا تاں میں اوہتوں اوہدے بھرا دے تلنگیاں نال رلن دا کارن چُکھیا۔ ”اصلوں چھوٹا سی،“ نلیش آکھیا، ”بس اوہنوں کم ہتھ آ گیا لوکاں ٹوں مارن تے گھراں ٹوں ساٹن دا۔ پھیر اوہدی اُکا ہوش ماری گئی تے اوہنے بھارے اپرا دھ کیئے۔ اج کل وڈا آکڑ خاں بنیا ہو یا اے۔ چکھانہہ پنڈ نہیں گیا کدیں۔ جا وی نہیں سکدا۔ لوکاں اوہنوں ماف نہیں کرنا۔“

اسیں پھیر وار دیاں گلاں ول مُڑ آئے۔ کامریڈ وینو دسیا، پارٹی دا اگلا وڈا جوڑ بلارپور پیپر مل نال پیا۔ حکومت نے تھاپراں ٹوں اصلوں ای تھوڑے جیسے پسیاں تے 1.5 لکھ ٹن وائس وڈھن دا 45 سالاں لئی ٹھیکہ دتا ہو یا سی۔ ٹابری والاں ٹوں 20 وائساں دی بھری دے 10 پیسے دیندے سن۔ تھاپراں دے لاپے نال میچ کرن دی لوڑ نہیں۔ لما تڑ پھاٹ بنیا، ہڑتال ہوئی پھیر کتے جا کے مل دے افسراں نال لوکاں ٹوں

وچ بٹھا کے گل کرن دا ڈھوہ نکلیا۔ بھری دی مزدوری تینی جانے 30 پیسے ہو گئی۔
 ٹابری والال لئی ایہہ بہوں وڈی پگ سی۔ ہور سیاسی پارٹیاں وعدے تاں ڈھیر کیتے
 ہوئے سن پر کسے وی ایہہ پواڑا نہیں سی نیڑیا۔ پی ڈبلیو جی وچ رن والیاں دا تانتا سمجھ
 گیا۔

پر پڑی پتے، وائس تے جنگل دیاں ہور شیواں دی سیاست سال سپالی سی۔ لوکاں
 دے بھاء دا سبھ توں وڈا تے ہر ویلے دا عذاب تاں جنگل محکمہ سی۔ جنگل محکمے دے
 وڈے افسر تاں کہتے رہے یکے توں یکے نوکر وی نہیں سن مان۔ روز دیہاڑی دن
 چڑھ دیاں سار کوئی نہ کوئی جنا لوکاں نوں جنگل وچ ہل واہنوں، بالن چگنوں، پتر چٹوں،
 پھل لاہنوں، مال ڈنگر چنگا نوں تے ہور آسرا بھانوں مناہی کرن ٹریا ہوندا۔ اوہ
 ہاتھیاں نال لوکاں دیاں پھلیاں اُجاڑ دیندے، بیجائی لئی تیار کیتی زمین وچ لکراں دے
 بی کھلار جاندے۔ لوکاں دی مار کٹائی، پھڑا دھڑی تے لتھی لہائی مت پئی ہوندی۔
 کھلو جیاں فصلاں پٹ کے سٹ دتیاں جان دیاں۔ جنگل محکمہ تاں اوہناں نوں قنون بھنوں
 ای سمجھدا سی، جیہڑے ہر ویلے ہر گھڑی دستور اُلنگھنا چ رُدھے رہندے سن۔ ایس لئی
 محکمے دی ہر ودھیکی تاں اصل وچ قنون لاگو کرن دا آہر دی جان دی سی۔ (جیناں نال
 دھنگان تاں ایڈی اوکھی نوکری دی اُتلی کمائی ہوندی سی)

ہر گھول وچ لوکاں دے ساتھ نے پارٹی دا جگرا ایڈا گُو وڈا کر دتا سی جو اوہنے
 جنگل محکمے نوں ٹھل پان دا پک کر لیا۔ ایہدے نال لوکاں دا دل ودھیا تے اوہناں
 جنگل دیاں زمیناں سانھنیاں واہنیاں چھوہ دتیاں۔ جنگل محکمہ بھوتریا تے جنگل وچ پئے
 نویں پنڈاگ لاکے پھوک دتیس۔ 1986 وچ ایہنے بیجا پور وچ نیشنل پارک بنان دا
 ہوکا دے دتا، جانے 60 پنڈاگ اُکا ای ہوئے تے جاسن۔ ادھے پنڈتاں لوکاں پہلاں
 ای ویہلے کر دتے۔ اتھے جنگل محکمہ نیشنل پارک دا ڈھچر کھلہا کر دای سی پیا جو پارٹی

وِج آن کدی۔ ایہنے جو گجھ کھلہاریا اُساریا سن نیں ڈھا کے رکھ دتا۔ لوکاں تُوں اپنے پنڈ و پہلے کرنوں ورج دتا۔ جنگل محکمے تُوں پورے علاقے وِج پیر دھرن توں ڈک دتا۔ اِکا ڈکا ویلیاں تے جیہڑے افسر ایڈھر آئے پنڈ و اسیاں نپ لئے تے رُکھاں نال بنھ کے اوہناں دی چنگی چوکھی سوہڑ لای، رہندیاں تُوں کن ہو گئے۔ اوڈک جنگل محکمہ اوہوں اصولوں دُڑکی ہو گیا۔ 1986 توں 2000 تاں پارٹی نے جنگل دی 3 لکھ ایکڑ بھونیں لوکاں تُوں وِج دتی۔ کامریڈ وینو دسیا اِج دندا کرانیا وِج اِک واہک دی بے زمینا نہیں۔

اِج دی پڑھی تُوں پتہ ای نہیں کوئی جنگل محکمہ وی ہوندا اے۔ ماواں ای نیں جیہڑیاں کہانیاں سُنندیاں ایہدا ناں لیدیاں نیں تے بیٹے ویلیاں وِج ایہدی پائی رت دیاں گلاں چھتے کردیاں نیں۔ بڈھڑی پڑھی جنگل محکمے توں ازادی تُوں ای اصل ازادی سمجھدی اے۔ اوہ ایہنوں پُجھو سکدے سن چکھ سکدے سن۔ اوہناں لئی بھارت دی ازادی دے کوئی اترھ نہیں سن۔ جے کوئی ہے سن تاں ایس ازادی دے ای سن۔ اوہ اپنے لئی سچا گھول کرن والی پارٹی نال جُڑ کھلوتے۔

ستاں جتھیاں دی جُوتل تُوں آپنی پرتیت بنان لئی لما پینڈا کچھنا پیا۔ اِج ایہدی پوہ 60 ہزار مربع کلومیٹر جنگل اُتے پسری ہوئی اے۔ ایہدے وِج ہزاراں پنڈ تے لکھاں آدم آندا اے۔

جنگل محکمہ گیا تاں اوہدی تھاں پُلَس نے آملی۔ اوہوں توں خون خرابے دا گیڑ چلیا ہویا اے۔ پُلَس جُھوٹھے مقابلے بنا کے بندے ماردی اے، پی ڈبلیو جی چھپیہ لا کے اوہنوں سمجھدی اے۔ زمیناں وِٹن نال پارٹی اُتے بھونیں سنجائی، چوکھی اُگائی تے ودھدی ابادی لئی جنگل وڈھ کے ہور بھونیں اباد کرن دے بھار آ پئے نیں۔ پھیر اوہنوں عام کم تے فوجی کم دی وِٹ وی کرنی پے گئی اے۔

اج بہوں ساریاں لوک (جناتا) سرکاراں رل کے دندا کرانیا دا پر بندھ پئیاں
 چلاندیاں نیں۔ سُنہج رُو لے چینی اُتھل تے ویت نام جنگ دی سکھ نیں۔ ہر جناتا
 سرکاراں پنج سوتوں پنج ہزار وسوں تیکن دے پنڈاں دیاں گھتیاں ووتیاں پا کے
 چُندیاں نیں۔ ہر سرکار دے نو بھاگ (محلے) ہوندے نیں: کرشی (واہی نیچی)، واپار
 اُدیوگ (وپار کرخانے)، آرتھک (ورتن، اکنامس)، نیائے (نیاں، جسٹس)، رکشا (راکھی،
 ڈیفینس)، ہسپتال (صحت)، جن سمپرک (لوک میل میلاپ، پبلک ریلیشننگ)، سکول
 ریتی رواج (پڑھائی لکھائی تے رہتل) تے جنگل۔ کجھ جناتا سرکاراں اُوں اکھیاں کر
 کے اوہناں اُتے اک علاقہ کمیٹی بٹھا دتی جاندی اے۔ تن علاقہ کمیٹیاں دی اک
 ڈویژن ہوندی اے۔ دندا کرانیا چ گل دس ڈویژناں نیں۔

”ہن اسان اک نواں بھاگ جنگل سانجھ وی کھولیا اے،“ کامریڈ وینو کہندا اے،
 ”ساڈی کارگزاری دی گواہی بھارت سرکار دی رپورٹ چ اے، جیہڑی مونہوں مونہہ
 کنسل علاقیاں وچ جنگل ودھن دا ہوکا پئی دیندی اے۔“

جگھ ایہہ بنی جو جنگل محکمے نال پارٹی ویہر دا پہلا پھل مکھیاں دی دوج منڈلی نے
 نواں کیتا۔ اوہناں اپنے بندے تے وسیلے لا کے جتی زمین ملی جاسکدی سی مل لئی۔
 کسے اوہناں اُوں ڈکيا ہوڑیا کوئی نہ۔ پھیر لوک اپنے اندر کے چھیرے لے کے پارٹی
 کول اپرن لگ پئے۔ پارٹی نے وی ٹا بریاں اندر نا بری، میل ونڈ تے انیاں دے
 پھستے ویکھنے چھوہ دتے۔ وڈے زمینداراں اُوں وی اپنی شامت آوندی دسن لگ پئی۔
 پارٹی پوہ جیویں جیویں پسردی پئی سی اوہناں دا وچ وچکرا اونا اونا سنگڑوا پیا سی۔ لوکاں
 اُوں جو اوکڑ بندی اوہ مکھیے ول جان دی تھاس پارٹی کول جُج دے۔ ٹھگی دھرو دیاں
 پُرانیاں شکلاں چھتھیاں پین لگ پئیاں۔ ساؤن دے پہلے مینہہ لوک اپنی زمین دی
 تھاس مکھیے دی پیلی اُوں جو ترا لاندے سن۔ ہن ایہہ رواج ٹھپ ہو گیا۔ لوکاں

چودھریاں نُوں مہوے تے ہور جنگلی پھلاں دی پہلی چُنائی دا سدّا دینا وی بند کر دتا۔
چدھراء نے کاوڑ کھا کے کُجھ تاں کرنا ای سی۔

مہندرا کرما آگے آیا۔ اوہ علاقے دے وڈے زمینداراں وچوں ہون دے نال
نال اوس ویلے کمیونسٹ پارٹی انڈیا (سی پی آئی) دا وی بھائیوال سی۔ اوہنے 1990 وچ
مکھیاں تے زمینداراں نُوں اکھیاں کر کے ”جن جگرن ابھی یان“ جانے لوکاں نُوں
جگان دا مورچہ وڈ لیا۔ لوک جاگ دا مورچہ 300 بندیاں دی شکار پارٹی سی جیہڑی
کنگھی واکن جنگل دیاں اڑکاں پھر ولدی لوکاں نُوں دؤھدی ٹلدی، گھر چھو کدی تے
بڈھیاں بڈھیاں دی پت رولدی سی۔ مدھیہ پردیش سرکار ولوں اوہنوں پلس دی پوری
لوہ سی۔ چھتیس گڑھ حالے بنیا نہیں سی۔ مہاراشٹر وچ سگواں دھاوا ڈیموکریٹک فرنٹ
نے چھوہیا۔ لوک لڑاکاں ایہدا ولدا آپنے ڈھنگ نال ای دتا۔ اوہناں کُجھ پُہتے گناہ
زمیندار لہہ کے تھاں مار دتے۔ کُجھ مہینیاں وچ ای ”جن جگرن ابھی یان“ دا مچ مر گیا۔
1998 وچ مہندرا کرما نے کانگریسیا بنن مگروں اک وار پھیر ”جن جگرن ابھی یان“
کھلی کرن دی واہ لائی۔ ایس وار ایہہ پہلے چنے دن وی نہ کڈھ سکی۔

2005 دے ہنالے مقدر ایں مہدی ماڑی موٹی سُن لئی۔ اپریل وچ بی جے پی
حکومت نے چھتیس گڑھ وچ دو سٹیٹل پلانٹاں دے اقرار نامے کیتے۔ شرطیں دا اُکا
دھوں نہ کڈھیوئیں۔ ایئر سٹیٹل نے ست کروڑ نال بلا دلا وچ پلانٹ لانا سی تے دس
کروڑ نال ٹانٹا نے لوہاندی گڈا وچ۔ ایسے مہینے پردھان منتری منموہن سنگھ نے
ماؤنٹاں دے ”بھارت لئی سبھ توں وڈا دھڑو“ ہون دی دُہائی پادتی۔ (حالاں سچ ایس
دُہائی دے اُلٹ سی۔ اوووں آندھرا پردیش دی کانگریس حکومت سینٹریلے ماؤنٹ
وہیلی ای ہوئی سی۔ ماؤنٹاں دا کوئی 1600 بندہ مار دتا سن نہیں تے اوہ اُکا کھسے
ترے پئے سن۔) پردھان منتری دے بیان دیندیاں ای کھنوار کمپنیاں دے حصے مہنگے

ہو گئے۔ ماؤنٹاں ٹوں مارن لئی ہر کسے ٹوں ہری جھنڈی مل گئی۔ جون 2005 وچ مہندرا کرمانے کنڑ و پنڈ وچ مکھیاں دا گپت اکٹھ کر کے سلوا جڈم بنا لئی۔ سلوا جڈم دے ارتھ نیں پلیتی مکاؤ یدھ۔

جن جگرن ابھیان دے اُلٹ سلوا جڈم بھونیں ویہلی کران دا ٹھیکہ سی جانے لوکاں ٹوں اوہناں دے پنڈاں وچوں پک کے سڑکاں کنڈھے بنے پلس کیمپاں وچ لیا بٹھانا۔ ایہوں جنگی بہکاں بہانا آکھدے نیں۔ ایہدی کاڈھ جزل سر ہیرولڈ برگس نے 1950 وچ کڈھی سی جدوں انگریز ملایا وچ کمیونسٹاں نال لڑدے پئے سن۔ برگس وینت بھارتی فوج وچ گھنی چلی اے۔ اوہنے ایہوں ناگالینڈ، مزرورام تے تیلنگانا وچ رج کے ورتیا اے۔ چھتیس گڑھ دے بی جے پی ولوں بنے وڈ وزیر من سنگھ نے ہوکا دتا نئی جیہڑے پنڈ واس کیمپاں وچ نہ آئے اوہ حکومت دے کاغذاں وچ ماؤنٹ ہون۔ انج بستر دے نئے جیسے پنڈ وچ گھرے بیٹھا ہتھل بندہ وی حکومت وروڈھ مار دھاڑ دیاں کاروائیاں وچ رُدھے بندے سائواں ہو گیا۔

سٹیل دے مگ وچ چاء دیندیاں کسے مینوں ایئر فون دی جوڑی پھڑا کے نکا جیہا ایم پی 3 پلیئر لا دتا۔ ایہہ بیجاپور دے پلس ایس پی منہر دی جھنڈی جیہی ریکارڈنگ سی۔ ایہدے وچ اوہ اپنے کسے چھوٹے افسر ٹوں اوہناں انعاماں تے سوکھاں دی دس پاوندا پیا سی جیہڑیاں تھلڑی تے اُتلی حکومت نے جاگرت پنڈ واسیاں تے کیمپاں وچ آن تے من والے لوکاں ٹوں دینیاں کیتیاں سن۔ اوہنے کرڑے لفظاں وچ اپنے افسر ٹوں کئی کیتی نئی جیہڑے پنڈ نہ من اوہناں ٹوں اگ لاکے پھوک دیو تے جیہڑا کوئی خبرکار ایس کاروائی دی جانکاری لیندا دکھالی دیوے اوہنوں ویکھدیاں سارگولی مار دیو۔ (میں بہوں چڑ پہلے ایہدا اخباراں وچ پڑھیا سی جدوں اجیہی واپری دی خبر چھپی سی تے کسے خبرکار ٹوں ایہدے وٹے گولی وی ماری گئی سی، مینوں ناں چیتے نہیں۔

ایس پی جیپس ایہہ سارا کارا کروایا سی حکومت نے اوہنوں سٹیٹ ہیومن رائٹس کمیشن وِچ بدلی کر دتا سی۔)

سلوا جُدم نے 18 جون 2005 نوں پہلا پنڈ جہڑا ساڑیا سی اوہناں امیلی سی۔ جون توں لے کے دسمبر 2005 تاں ایہنے دکھنی دنتے واڑا دے سینکڑیاں پنڈاں نوں اگاں لا کے سواہ کیتا، لوکاں نوں قتل کیتا تے گڑیاں تپویاں دیاں پتاں رولیاں۔ ایہناں کاروائیاں دا گڑھ بیلادِلا لاگے بیجاپور تے بھیرم گڑھ دے ضلع سن۔ بیلادِلا اوہو تھاں سی جتھے ایس دی لوہا مل لگنی سی۔ جناتا سرکاراں دے دی ایہناں علاقیاں وِچ ای ٹکڑے ٹھپے سن۔ اتھے اوہناں ڈھیر چوکھا کم کیتا ہویا سی۔ سنجائی دا اوہناں اتھے پکا پیڈا پر بندھ اُساریا سی۔ جناتا سرکاراں اُتے تاں سلوا جُدم اُچھے دھاوے بولدی سی۔ اوہنے سینکڑیاں لوکاں نوں بے کرک کوہ دتا۔ 60 ہزار لوک آپنیاں تھاواں چھڈ کے کیمپاں وِچ آن بیٹھے۔ کجھ مرضی نال تے کجھ ترٹھ پاروں۔ ایہناں وِچوں 3 ہزار بندیاں نوں پندراں سو روپے مہینے تے پلس وِچ بھرتی کر لیونیں۔

ایہناں گونیاں بھوریاں اُتے نلش دے نکلے بھرا درگے گھرواں کنڈیالیاں تاراں دے واڑیاں وِچ عمراں دیاں قیداں لے لئیاں نیں۔ ایس ماڑو جنگ نے کیتیاں دا پھل تاں جھولی پا کے ای چھڈنا اے۔ سپریم کورٹ بھارویں لکھ واری پیا سلوا جُدم ترورے اوہناں دی جند بھکتان بھکتیاں ای چھٹنی اے۔

لکھاں لوک حکومت دی تک توں اوہلے گئے، پر ایہناں 644 پنڈاں دی سودھ سواہر دے پیسے نہ ڈکیجے۔ ایہہ سونے دی کھان خبرے کدوں تاں سونا اگالدی اے؟ اوہلے ہوئے لوکاں چوں گھنے تاں آندھرا پردیش تے اُڑیہ نوں مونہہ کر گئے نیں۔ اتھے ایہہ مرچاں دی کھوہائی دی رتے ٹھیکے داراں کول دیہاڑیاں کردے نیں۔ ہزاراں خلقت جنگلاں نوں جا وڑی اے۔ نہ کوئی آہلنا سونہ کوئی ٹکانا۔ دن ہوندا اے

تاں آپنے کھیتاں تے گھراں ئوں مُردی آندی اے۔

سلوا جُدم دی ات دے دناں وِچ چپے چپے اُتے پلساں بہہ گئیاں۔ راج پر بندھ دی سوچ سی بئی ماؤنٹاں توں ویہلی کرائی دھرتی اُتے حکومتی طاقت دیاں اینیاں گُوراں وچھا دیتیاں جان جو ماؤنٹس ایڈھر دا مُونہ نہ کر سکن جے ہیا کرای لین تاں بچ کے نہ جا سکن۔ ماؤنٹاں سوچیا جے اوہناں اینہاں پھاپھیاں تے بوراں دا تروڑ نہ کیتا تاں جیہناں لوکاں دا اوہناں 25 ورھے نال رہ کے وساہ چتیا سی نیا سرے رہ جان۔ اوہناں نے حکومتی طاقت دے گڑھاں اندر وڑ کے دھاویاں دی لڑی چھوہ دتی۔ 26 جولائی 2006 ئوں ماؤنٹاں گنگاؤر پلس کیمپ اُتے دھاوا کر کے ست بندے مار وئے۔ 17 جولائی 2006 ئوں اوہ اراپور دے سلوا جُدم کیمپ ئوں جا ڈُھکے۔ استھہ اوہناں 20 جُدمیے مارے تے 150 پھٹڑ کیتے۔ اخباراں ایس جُدم کیمپ ئوں ماؤنٹاں ہتھوں اُچڑ کے آئے لوکاں دا امدادی ٹھہیا دسیا۔ 13 دسمبر 2006 اوہناں بساگدا دے اک ہور اینج دے ای امدادی ٹھہیے دی خبر لئی۔ تن ایس پی او تے اک کانسٹیبل پار ہو گیا۔ 15 مارچ 2007 دا دھاوا سبھ توں وڈا تے نکلڑا سی۔ اک سوتے ویہہ چھانہیاں رانی بودلی کنیا آشرم چھہیہ لائی۔ ایس زنا نہ ہوٹل وِچ پلس گڑیاں ئوں اوہل بنا کے ٹکی ہوئی سی۔ چھانہیاں کسے ئوں سوہ نہ لگن دتی۔ اڈول اندر وڑ گئے۔ گڑیاں دی سمھال کردیاں اوہناں نے پلس دیاں بیرکاں اُتے ہلہ کر دتا۔ 55 پلیسیے تے ایس پی او ایس چھہیہ وِچ پلے لگ گئے۔ گڑی کسے ئوں وی تھہریٹ نہ آئی۔

رانی بودلی دھاوے تے پورے مُلک وِچ بابا کار مچ کھلوتی۔ انسانی حقان دیاں راکھیاں جتھے بندیاں ماؤنٹاں ئوں بندن ٹولن لگ پئیاں۔ اوہناں بھانے ماؤنٹس رے ات چک ای نہیں سن، سگوں پڑھائی لکھائی دے ویری تے سکولاں دی اٹ نال اٹ وجان والے وی سن۔ پر دندا کرانیا وِچ رانی بودلی دھاوے دیاں دُھاں پے گئیاں۔

ایہدے اُتے کنیں نظماں گاون تے نائک جُو گئے۔

حکومت دا وچھایا راکھی ستھر ماؤنٹاں دی جوانی کاروائی نال چھج گیا۔ لوکاں نوں وی سکھ دا ساہ پے گیا۔ پلس سلوا جُدم کیماں وِچ لُک کے بہہ گئی۔ ایہتوں ہُن راتاں دے ہنیرے وِچ ای پُلیسے تے تلنگے پنڈاں اُتے چڑھائی کرن نکلدے۔ دن دے چانے کوئی وی بنے نکلن دا جگرا نہ کردا۔ ہولی ہولی پُلیسے تے اوہناں دے ٹبر ای اوتھے نکلے رہ گئے۔ سلوا جُدم دے کیماں وِچوں وی لوک اپنے پنڈاں نوں ٹھن لگ پئے۔ ماؤنٹاں اگے ودھ کے اوہناں نوں جی آیاں کیتا۔ ماؤنٹاں ہوکا دتا بی بے پُلیسے سچے دل نال اپنے کیے کاریاں دی لوکاں توں مانی منگ لین تاں اوہ وی اپنے پنڈاں نوں پرت سکدے نیں۔ پیپلز لبریشن گوریلا آرمی وِچ رن لئی جوان چڑھی دے لوکاں دیاں ہیڑاں لگ گئیاں۔ (پیپلز لبریشن گوریلا آرمی دسمبر 2000 وِچ بنی۔ 30 سالوں وِچ ایہدے ہتھیار وِچھے ایڈے پسرے جو سیکشناں توں پلاٹوناں تے گمپیاں بن گئے۔ سلوا جُدم دا لک بھجیا تاں پیپلز لبریشن گوریلا آرمی کول بٹالین دی طاقت آن جوی۔)

سلوا جُدم زرا لڑائی ای نہ ہری سگوں ایہنے اپنے پیراں تے گہاڑی وی مار لئی۔ ٹابری والاں دا ایہدے توں اُکا رُوح کھٹا ہو گیا۔ اوہناں وِچ ایہدی بھجی کوڈی جتی وی پرتیت نہ رہ گئی۔ سلوا جُدم زری کوئی آپ مہاری اُتھوکی پھوٹ نہیں سی، جس تھوڑے چبے ویلے لئی سہری چائی سی۔ ایہہ تاں چھتیس گڑھ حکومت تے کانگرس دا سانجھا مورچہ سی۔ مرکز دی حکومت کانگرس کول سی نا۔ ایس کر کے سلوا جُدم دی ہار دوواں حاکم دھراں دے وارے وِچ نہیں سی۔ اوووں سارے اقرار نامے زریاں کاغذی لکھتیاں ای سن۔ دولتاں تے اجے اوہناں سُونیاں سن۔ اقرار نامیاں والیاں دھڑاں حکومت توں اڑچناں پدھریاں کرن لئی کرڑے سر بندھاں دی منگ پٹیاں کر دیاں سن۔

حکومت نے ادھناں دی منگ پاروں ای آپریشن گرین ہنٹ دا متا وڈیا اے۔ سلوا جدم دے دتے پلسیے ایہدے وچ کويا کمانڈو ہو گئے نیں۔ چھتیس گڑھ آرٹ فوس، سینٹرل ریزرو پلس فوس، بارڈر سیکورٹی فوس، ہند تبت بارڈر پلس، سینٹرل انڈسٹریل سیکورٹی فوس ساریاں اِکسار ہو کے جہازاں تے ہیلی کاپٹراں دی مدت نال ماؤنٹاں دا شکار کھیڈن چڑھیاں ہوئیاں نیں۔ لوکاں تُوں ولا کے آپنے اڈے لاون دا پھند وی اتھے کھیڈیا جاندا پیا اے۔

ارتھ بھرپور جنگاں کڈھیاں تھاواں اُتے ای لڑیاں جانداں نیں۔ کھل بزاری راسوالی نے سوویت کمیونزم تُوں افغانستان دے بنجر پہاڑاں وچ ہرایا۔ دنتے واڑا دے جنگلاں وچ بھارت دی آتما بچان دی جنگ پئی ہوندى اے۔ بھارت دا پرچی راج ایس ویلے جیہڑے چلھن بچ گھبیا پیا اے، ایہتھوں دیاں وڈیاں راسوال ستھاں دا سیاسی پارٹیاں تے راکھی پر بندھ نال جو بھیڑ مچیا پیا اے ایہدے اُتے مناں مونہیں کاغذ کالے ہوئے پئے نیں۔ پر جے کوئی ایہنوں اکھیں ویکھنا چاہوے تاں دنتے واڑا اپڑ سکدائے۔

ریاستی واہی نیچی سانگیاں تے اڈھوریاں زمیں سودھاں دی اک رپورٹ دس پاوندى اے جو سلوا جدم تُوں سبھ توں پہلاں ٹائٹا سٹیل تے ایس سٹیل نے روپیہ پیسہ دتا سی۔ ہُن ایہہ رپورٹ حکومت دی چھاپی ہوئی سی ایس کر کے اخباراں ایہدی چرچا کیتی تاں بھڑتھو پے گیا۔ (مگروں جدوں ایہا رپورٹ پوری سودھ ساوہر نال چھپی تاں ایہدے وچ سلوا جدم تُوں پیسے دین والا تنھ کڈھیا ہو یا سی۔ ایہہ کوئی کھل ورتی سی یا کسے لوہے دے سانجھے تھتھ نے آموڈھیا نپیا سی؟)

12 اکتوبر 2009 تُوں لوہاندى گڈا وچ ٹائٹا سٹیل پلانٹ دے مُدے اُتے کھلی لوک کچھری لگنی سی تاں جو عام لوک آون تے آپنے وچار دس۔ پر ایہہ کچھری کنیں

میل دُور جگدال پور دے گلیکٹر آفس وِچ لگی۔ دفتر دوالے پلساں دا گھیرا سی۔ کوئی آپنی مرضی نال اندر نہیں سی جا سکدا۔ پنجاہ ٹابریاں دے بھاڑے دے سڈیز پلس دی راکھی تھلے سرکاری چپاں وِچ آندے گئے سن۔ کچھری مکی تاں ڈسٹرکٹ گلیکٹر نے لوہاندی گڈا دے لوکاں تُوں مِل ورتن کرن دی ودھائی دتی۔ اُتھاپیاں اخباراں وی ایسے سرکاری جھوٹھ تُوں سچ کر کے ورتایا۔ پنڈ واساں دی مرضی دے برخلاف سنٹیل مِل لئی زمیناں لئیاں جان لگ پئیاں۔

ماؤنٹاں اَجے بھارتی راج پاٹ مودھا مارنا اے، پر ہند وینہہ پُوج تے راسواں جُٹ تاں ایہنوں پہلاں ای کنیں وار سر پر نے کری بیٹھے نیں۔

ہے نا بھارتی راج کاری دا پورا کالونی گیر چلتی ہی ناگیاں تے مزدواں تُوں چھتیں گڑھ لڑن گھل دیندے نیں، سکھاں تُوں کشمیر تے تاملان تُوں آسام۔

لوہاندی گڈا دنتے واڑا توں پنجاں گھنٹیاں دی وتھ تے اے۔ نکلل اتھے کدیں وی نہیں سن ہوندے۔ کامریڈ جُوری جیہڑی کاڈھیاں دی چٹنی کھانڈیاں میرے نال ای بیٹھی سی کہن لگی، ”اسیں تاں اتھے اودوں گئے آں جدوں لوکاں نے آپنے گھراں دیاں کندھاں اُتے دکلسی آؤ، ہمیں بچاؤ لکھ لکھ کے سانوں بلایا۔ ٹاٹا سنٹیل والے اوہناں دیاں زمیناں مگر لگے ہوئے سن۔ لوک آپنیاں زمیناں نہیں سن دیندے۔ پنڈ دا سرنچ ٹاٹا والیاں دی دلالی کردا سی۔ لوکاں نوں پیسے دے کے زمیناں چھڈن تے مناندا سی۔ اسان اوہنوں گولی مار دتی۔ ساڈا اک کامریڈ وی ماریا گیا، پر اوس دلال توں پنڈ دی جند چھٹ گئی۔ اسان پھیر اتھے ٹاٹا تُوں پیر نہیں دھرن دتا۔“ جُوری وہیاں ورھیاں دی اے۔ اوہ پیپلز لبریشن گوریلا آرمی وِچ نہیں، پارٹی دے راجل جتھے وِچ ہوندى اے۔ گاوندى اے۔ گاون جوڑدى اے۔ چچھوں ابو محمد دی اے۔ (کامریڈ مادھو نال ویابھی ہوئی اے۔ اوہ اک واری اوہناں دے پنڈ آیا سی۔ جُوری نے اوہا

گاؤں سُنیا تاں عاشق ہو پئی۔ اخیر دوواں ویاہ کر لیا۔)

دل کیتا آکھاں نیں، بھوتیاں کجھ نہیں سردا، نیاں ہتھ لیاں دُنیا ویری ہو جاندی اے۔ پھیر سوچیا جے ایدھروں موٹاں تے کدھر ٹوراں نیں؟ عدالتاں وچ جان؟ نوں دلی دے جتڑ منتر دھرنا دین؟ جلوس کدھن؟ بھکھ ہڑتالے بہن؟ نوں مالی یونٹ بنان والے ویہر دا وٹاء کیوں نہیں دیندے؟ ایس جنگل وچ ہوندی ویہر دا، نابری دا؟ اچھا تے ایہہ اکے سستے کبھڑی پارٹی ٹوں ووٹاں پان؟ ایس مُلک دی کبھڑی جمہوری ستھ دا درکھڑکان؟ نرمدا بچاؤ اندولن والیاں نرمدا اُتے بٹھ بٹھن دے وردھ کبھڑی کبھڑی کُنڈی نہیں کھڑکائی؟

ماؤسٹ تاں گاندھی دے چیلیاں توں وی وڈے دیا وان نیں۔ اُکا سچ پیرے۔ بھن تروڑ وی گھنی سمھال نال کردے نیں۔ پلس دی کسے گڈی ٹوں ساڑنوں پہلاں اوہدیاں کم آون والیاں چیزاں دکھریاں کر لیندے نیں۔ اُتھل دی راہ تے کوئی شئے اجایاں نہیں ہونی چاہیدی نا۔ ہُن اُتلی کمان نے آکھیا اے، گڈیاں ساڑن دی لوڑ نہیں، ایہناں ٹوں مٹی تھلے دب دیا کرو۔ سودھ سوت کے مڑ ورتیاں جاسکدیاں نیں۔ 80 دے زمانے پارٹی نال لوکاں دا رسا گھنا ہو گیا۔ اوہ پارٹی کول آپنے جھیرے جھانجھے تے گنجھلاں لے کے آون لگ پئے۔ سبھ تھیں پہلی گنجھل ماڈیا ٹابری دی اک مائی لے کے آئی۔ آپنی گنجھل گوں کے دسیوس۔ ماڈیا ٹابری دیاں ویاہیاں جدیاں ٹوں چھاتیاں کج دی مناہی سی۔ گھریں باہریں ننگے سینے رہنا پیندا سن نیں۔ ہٹی بزار وی جانا ہوندا تاں گلوں واندیاں ای جاندیاں۔ کیہ کردیاں وڈیاں دی ریت سی۔

پارٹی نے ایہہ گنجھل کدھن دی دھار لئی۔ گھنی سرت نال ماڈیا ٹابری وچ کم کیتا تے اوہدے جدیاں ٹوں ایہہ رواج مُکان تے منایا۔ 1986 وچ پارٹی نے آد واسی مہلا سنگھٹن بنایا۔ ایہو اگے جا کے کرانتی کاری آد واسی مہلا سنگھٹن ہو نہڑیا۔ اج ایہدے

وچ 90,000 جنیاں نیں۔ بھارت دی ایس ویلے سبھ توں وڈی جنی سٹیج ایہو آکھی جا سکدی اے۔ 90,000 دا ایہہ سارا ہند ماؤنسٹ اے۔ کیہ ایہہ ساریاں ای مار دیتیاں جاسن؟ سی این ایم دے 10,000 بندیاں دا کیہ ہنسی؟ آد واسی وسپے وچ جنیاں نال کتیں رنگاں دے دھرو ہوندے نیں۔ جنی دی کوئی پچھہ پرتیت نہیں۔ دھکے نال ویاہ ٹوردے نیں۔ اُدھالا وی نت دی کار اے۔ اُچھے دناں وچ جنگلیں چھڈ آوندے نیں، جتھے ایہہ جھگیاں وچ ویلا پورا کر دیاں نیں۔ اک اک جنے کتیں کتیں جنیاں گھریں پائیاں ہونیاں نیں۔ مارکٹ دی کوئی روک نہیں۔ کامریڈ ستمبر 2004 وچ پیپلز لبریشن گوریلا آرمی وچ آئی۔ اوہنے دسیا، ساڈے گھراں وچ ہر ویلے گڑیاں جنیاں دے بھاء دی بنی رہندی اے۔ اوہناں توں ہر ویلے تاڑ کے رکھیا جاندا اے۔ کوئی کڑی رُکھ اُتے نہیں چڑھ سکدی، جے چڑھ جائے تاں گھر دیاں توں پنج سو روپیہ ڈنڈ دا ٹھک جاندا اے یا پھیر لگڑی دینی پیندی اے۔ جے کوئی جنی مار کھان دیاں اگوں ہتھ چک بہوے تاں پنڈ توں بکری دیتیاں خلاصی ہوندی سو۔ جنے رل کے مہینیاں بھگی پہاڑاں تے شکار کھیڈدے رہندے نیں۔ شکار آوندائے تے جنی نیڑے نہیں لگ سکدی۔ وچ دا گوشت سارا جنے چٹم کر جاندے نیں۔ جنیاں لئی زرا بڈیاں چھڑے ای چھڈدے نیں۔ ہورتاں ہور جنیاں آندا وی نہیں کھاسکدیاں۔ ایہناں سبھ ودھیکیاں دا تروڑ تاں پھیر پیپلز لبریشن گوریلا آرمی وچ رلن ای ہو سکدا اے؟

کے اے ایم ایس (کرانتی کاری آد واسی مہلا سنگھٹن) ایہناں ساریاں ودھیکیاں نال جٹھدی پئی اے۔ دندا کرانیا وچ اج وی جنیاں بی نہیں کیر سکدیاں۔ پارٹی اکٹھاں وچ جنے ایہوں انیاں تے آکھدے نیں پر وسپے چوں مکاندے کوئی نہیں۔ پارٹی نے فیصلہ کیتا جو جنتا سرکار دی سبھی زمین وچ جنیاں ای بیجائی کیتا کرسن۔ اج اوس زمین تے زانیاں بی پاندیاں، پانی لاندیاں تے سبزیاں اُگاندیاں نیں۔

بستر وچ پلس دی دب دیڑ چالو ہوئی تاں کے اے ایم ایس اوہدے ساہمنے کندھ بن کے کھلو گئی، سینکڑیاں کیہ ہزاراں زنا بیاں پلس نال سدھا ساہواں مورچہ لایا۔ کے ایم ایس اے دی پاروں زنا بیاں نال بہت سارے مند ورتارے مک گئے نیں تے اوہ ریتل ونڈ وکڑے دے بندھناں توں پُھٹ گئیاں نیں۔ بہت ساریاں جوان گڑیاں تاں سماجی گھر وکی گھٹن توں تنگ آئیاں پیپلز لبریشن گوریلا آرمی وچ وہیراں بٹھ کے آ رلیاں نیں۔

حکومت نے ماؤنٹاں توں بھنڈن بندن دا مورچہ وی لایا ہویا اے۔ اخباراں تے ٹی وی چینلاں توں دن رات ماؤنٹاں دی کٹیا کٹیا ہوندى رہندی اے۔ اوہناں توں زرا پُرا دھاڑے گیر دسیا جاندا اے، جیہناں دا مار دھاڑ تے کھوہ دھرو باجھ کوئی کم نہیں۔ جے اوہ فوج پلس تے بھاڑے دے بدماشیاں توں لوکاں توں تے اپنے آپ توں بچاون دا کوئی زکا موٹا آہر کردے نیں تاں اوہناں توں قاتل، ڈکیت تے امن ویری آکھ کے اوہ بندیا جاندا اے جو انسانی حقان دیاں راکھی ستھاں وی پٹ سیپا کرن لگ پیندیاں نیں۔ ماؤنٹ چنا مرضی سچ دس دا چارا کرن اوہناں دی اک نہیں سنی جاندی۔ اوہناں دا کچھ نہ کدھرے چھاپیا جاندا اے تے نہ ای کدھرے بول سُنایا جاندا اے۔ پلس فوج تے بدماش جتھیاں دیاں لوک ویری کرتوتاں وی ماؤنٹاں دے ناں مڑھ دتیاں جاندیاں نیں۔ اخباراں تے ٹی وی چینل سلوا جدم تے جن جگراں ابھی یان جیہے دھنگاؤ جڈاں توں لوک سیوا دیاں ستھاں ہوکدے نیں۔ کسے اخبار تے ٹی وی توں ایہناں ستھاں دے اپرادھ نہیں کھالی دیندے۔ فوج پلس جیہڑی لوکاں توں ہر ویلے تسبے دیندی اے ایہناں دے بھاء دی فرشتہ اے۔ کوئی ماؤنٹ جتا ہتھے چڑھ جائے تاں اوسے ویلے تھان مار دیندی اے، جنی ہووے تاں اوہنوں ماؤنٹ ہون دی سزا توں پہلاں جنی ہون دی سزا کھگنتی پیندی اے۔ ایس دھرو واہ دی کدیں کوئی عدالتی

سُن چھان نہیں ہوندى۔

پڑاء بچ کوئی آہر چھڑ پیا سی۔ ہنیرے پاروں کُجھ دسدا نہیں سی۔ نِکے نِکے ٹمکنے سن لوء دے اُرانہہ پرانہہ بھوندے ہوئے۔ تارے سن یا ٹیٹینے کہ ماؤسٹ۔ اینے بچ منگو آ گیا۔ اکھے سکول دے نال پڑھن گیا ہو یا ساں۔ سکول دے نال کہ سکولے؟ پتہ لگا کیونسٹ بال سکول کوئی بجھی ٹھکی تھان نہیں جتھے بال اپڑدے نیں۔ ایہہ تاں آپ سیدھا ہو یا بالاں کول اپڑدا اے، جتھے جتھے وی اوہ ہون۔ اوہناں تُوں پڑھن لکھن دا ول سکھاندا اے تے نال رل کرن، رل و سن دی جاگ ورتاندا اے۔ (راس والی دے کَلے بجھامیڈیا ہونکدا اے، ”بالاں دے ذہناں تُوں ڈھالن ڈڑھے نیں۔“ تے جیہڑاٹی وی مشہوریاں سوچ پُنگارے توں اگدیں ای بال ذہناں وچ بھاری دتی آوے یاں نیں، اوہناں تُوں کیہ آکھسو؟) کسے وی کیونسٹ بال تُوں بدوک نہیں پھڑائی جاندی نہ اوہنوں وردی پوائی جاندی اے۔ پر اوہ اکھاں وچ تارے سجائی پی ایل جی اے (پیپلز لبریشن گوریلا آرمی) دیاں پیڑاں تے ٹردے وڈے ہوندے پئے نیں۔

منگو گُجھ ہما پیا کردا سی میرا۔ پانی نال میری بوتل بھر دتی سائو تے ہن مینوں چیزاں سلین دا پیا آکھدا سی۔ سیٹی و جی۔ نیلی جھلی دی چھولداری اک دم لمی پئے گئی تے اگلے پنجاں منغاں وچ ٹھھی گئی وی گئی۔ اگلی سیٹی تے سو دا سو کامریڈ پنجاں پالاں بچ چوکس ہو کھلوتا۔ حاضری لگن لگ پئی۔ میں وی پال وچ کھلی ساں۔ میری واری اگے کھلوتی کامریڈ کملا نے چپتے کرائی۔ (ساڈی گنتی ویہیاں تیکر اپڑدی اے تے پھیر اک توں چائو ہو جاندی اے۔ ایہہ گونڈ ڈھنگ اے گنتی دا۔ اوہناں لئی ویہہ ای حد ہوندى اے گنن دی۔ خبرے ساڈے لئی وی ایہا ای اے) چند و سُن وردی بچ اے۔ سٹین گن پھڑی ہوئی سو۔ راجو گونڈی بولدانمی واج بچ ڈھانی تُوں گُجھ سمجھاندا پیا اے۔ مینوں گونڈی نہیں آوندی تاں وی میں اک لفظ ’آر وی‘ گھڑی مڑی پئی سندی ساں۔

مگروں راجو نے دسیا، ایہہ انگریزی لفظ ”ریٹنڈ یو“ دا ٹھہرا کھرا اے۔ ہُن گوٹھی دا ای ہو گیا اے۔ جانے کدھرے بھیرہ پین تے نکھڑنا پے جائے تاں جتھے مُر جونا اے اوہ تھاں۔ مینوں گھابر جیہی سہی ہوئی، شُکر اے راجو تُوں پتہ نہ لگا۔ میری گھابر گولیاں دی پھنڈ تھلے آؤن توں نہیں سی، جنگل وچ گواچ جاوَن توں سی۔ مینوں لاہماں اکثر بھل جانداں نیں۔ آپنے بیڈ رُوم تے واش رُوم وچ کنیں واریں ہو جاندا اے میرے نال۔

ٹرنوں پہلاں کامریڈ وینو میرے کول آیا۔ ودعیا منگیوس۔ اُن دی ٹوپی تے پیریں چپلاں توں اوہ نکا جتا مچھر پیا جا پدا سی۔ انگ راکیاں اوہنوں گھیریا ہویا سی۔ ترن پڑھیاں ترن بندے۔ اسلئے نال لدے ہوئے۔ ”کامریڈ تْسیں اتھے آئے، اسیں تھورایت آں۔“ اوس لال سلام آکھیا تے مکت ہلاندا ٹر گیا۔ پل وچ لگا جیویں اتھے کدیں نہیں سی ہوندا۔ مینوں کھس جیہی پئی۔ پر نہیں، اوہدیاں گھنٹیاں بدھی کیتیاں گلاں تاں میری واج پٹاری وچ بھریاں پچیاں سن۔

اسیں آہمو ساہمیاں دکھ دکھ راہواں تے ٹر پئے۔ کامریڈ راجو میل پرانہ ای ہووے تاں آئیوڈیکس دی مُشک آ جاندا اے، ہسدا کہن لگا، ”گوڈے میرے ہُن کم نہیں کردے۔ پین کلرز دا پھکا ماراں تاں ٹرن ہوندائے۔“

کامریڈ راجو نے رائے پور وچ اٹھاراں ورھے وکالت کیتی اے۔ اوہ تے اوہدے نالدی کامریڈ مالتی دوویں ای ہور بہت سارے لوکاں نال رل کے شہر چ پارٹی لئی کم کردے سن۔ کامریڈ راجو دندا کرانیا آیا ہویا سی تاں جچھوں مالتی تُوں پھڑ لیا گیا۔ ہُن اوہدے گھر تُوں پُلس نے جندرے مار دتے نیں۔ بچے کسے رشتے دار کول چلے گئے نیں تے اوہ جنگل وچ پارٹی لئی لڑا پیا اے۔ تاں وی اوہ ہر ویلے ہسدا ہساندا رہندا اے۔ اوہنوں ایہہ طاقت کتھوں ملی اے ایڈے دکھ وچ وی ہسن دی۔ پارٹی نال

اوہناں ساریاں نُوں کنا پیار اے، کِنیاں آساں میں جیہڑیاں مونیجھن نہیں دیندیاں۔
 مینوں پیر پیر اُتے ایس سوچ ایس خیال نال واہ پیا اے۔

اسیں سارے اک پال بنائی ٹردے پئے ساں۔ میں تے اوہ سو جیاں جنے،
 جیہڑے حکومتی کاگتاں بچ پنا سوچے سمجھے بھوتے پئے سن، رت دے ترہائے آ کی
 لوک۔ میں ٹرنوں پہلاں پڑاء آلی تھان تے نگاہ ماری۔ کیہ مجاگی دس پیندی ہووے سو
 بندے دے ڈیرا کرن دی۔ جتھے اگ بلدی رہی سی او تھے کجھ سواہ دکھالی دیندی سی۔
 مینوں وشواس نہیں سی آوند ایس نو یکلے فوج دا۔ گوڑھے ہنیر گھپ گھیر تے سُن مسان
 وِچ اسیں ٹرے جاندے ساں۔ میرے ہتھان بچ ای بیٹری سی۔ مینوں ایہدے گول
 چانے کامریڈ کملا دیاں سلپیہراں چوں تنگیاں اڈیاں ای دس دیاں سن۔ میں ایہناں دے
 حساب نال پیر چکدی دھردی ساں۔ اوہنے میتھوں دس گنا چوکھا بھار چکلیا ہو یا سی۔
 رفل، چٹھو تے سر اُتے دانے پھکے دی گنڈھ۔ اڈو کھوڑے راہواں تے ٹردیاں وی
 ایہہ گنڈھ اوہدے سر اُتے وتر سی۔ اوہنوں کدھرے وی ایہنوں ہتھ پاون دی لوڑ نہیں
 سی پیندی۔ اوہ کرامات اے۔ پنڈھ چوکھا ای لما ہو گیا۔ میں وار پڑھائی دی شکر گزار
 ساں۔ اوہدی پاروں میرے پیراں پورا دن آرام کر لیا سی۔ رات ویلے جنگل وِچ ٹرنا
 ڈھیر سوہنا کم اے۔ تے میں تاں ہر رات پئی ٹردی ساں۔

اسیں بھومکال ویہر دے میلے اپڑنا سی۔ ایہہ ویہر 1910 وِچ کوئیاں نے
 انگریزاں وُردھ کیتی سی۔ ایس میلے سوویں ورھے گنڈھ وی سی ایہدی۔ بھومکال بھچال
 نُوں آکھدے نیں۔ کامریڈ راجو دسدا اے لوک کنیں کنیں دناں دا پنڈھ کر کے ایس
 میلے تے اکٹھے ہونے نیں۔ جنگل وِچ لوکاں دا ہڑھ آ جانا اے۔ ڈی کے دیاں
 ساریاں ڈویشناں وِچ ای خوشی منائی جانی اے۔ اسیں اُچھے لوک ساں، کیوں میلے دے
 کُل جشناں دا ڈولنہار کامریڈ لینگ ساڈے نال سی۔ گوٹھی بچ واج نُوں لینگ بولدے

نہیں۔ کامریڈ لینگ آندھرے پردیشوں آیا ہو یا اُچا لُما ادھکڑ عمر دا بندہ اے۔ اوہ لوکاں
 دے ات پیارے تے لوڈے گائیک شاعر گدر دا سکتی رہیا اے۔ گدر اوہ بندہ اے جینے
 1972 بچ جن نائیہ منج (جنم) ناں توں رھتل ڈھانی جوڑی سی۔ اگے جا کے جنم لوک
 لڑاک ڈھانی دی باہی بن گئی سی۔ آندھرا پردیش وچ اوہدے نائک ویکھن تے گاؤں
 سُنن لئی ہزاراں بندہ ڈھکدا سی۔ کامریڈ لینگ اوہدے نال 1977 دے زمانے جُویا
 سی۔ اوہدے گائیک ہون دا وی ڈھیر ناں بنیا۔ اوہناں دناں وچ جدوں آندھرے
 پردیش کامریڈاں اُتے سختی آئی ہوئی سی، روز دیہاڑے پُلَس بندے پھڑدی سی تے
 اوہناں نوں جھوٹے مُقابلیاں وچ مار دیندی سی۔ کامریڈ لینگ وی اک رات ہسپتال
 دے بسترے توں پھدبچ گیا سی۔ پُلَس اوہنوں مارن لئی وارنگل لے گئی۔ چنگے بھاگیں
 گدر نوں پتہ لگ گیا تے اوہنے اُرانہہ پرا نہہ نس بھج کر کے اوہ رولا پایا جو پُلَس لینگ
 نوں چھڈن تے مجبور ہو گئی۔

کامریڈ لینگ 1998 وچ دندا کرانیا آیا۔ پی ڈبلیو والیاں رہتل سہج بنانی سی۔ چیتنا نائیہ منج دی آگوائی کامریڈ لینگ نے کرنی سی۔ ہن اوہ اتھے میرے نال ای ٹریا جاندا سی، ساوے رنگ دی قمیض تے کرچی رنگ دا گلابی پھاٹاں والا پجامہ پائی۔ دن لگا، ”ایس ویلے چیتنا نائیہ منج وچ دس ہزار لوک نیں۔ ساڈے کول پنج سو پکا گاؤں اے ہندی، گوٹھی، چھتیس گڑھی تے بلہی بولیاں دا۔ اساں اپنے اک سو چالیہہ گاؤناں دی کتاب وی چھاپی اے۔ گاؤں ہر کوئی لکھدا اے۔“ پہلی وار گل کیتیاں اوہ اکہر متا ای لگا۔ واہوا دناں مگروں منج دوالے پٹھیاں اوس تیلگو فلماں دے اک بڑے ای نامی ہدایت کار دی گل سُنائی۔ ”آپنیاں فلماں وچ ہمیش نکلسی بند اے، میں اوہنوں پچھیا،“ کامریڈ لینگ سوہنے تیلگو انگ دی ہندی بولدیاں دسیا، ”تینوں نکلسی انج دے ای کیوں لگدے نیں؟“ کامریڈ لینگ نے سانوں شکاریاں واکن اے کے سنتالی رفل پھڑی جنگل وچ کبیاں ہو کے چھہہندے بندے دی نقل لاہ وکھائی۔ اسیں ہس ہس نلیٹ ہو گئے۔

میںوں بھومکال میلے دا اچھ نہیں سی۔ لگدا سی ٹابری والاں دے ریتل ناچ ہوسن ماؤنسٹ پراپوگنڈے دے ماوے نال آکڑے، پھوکیاں تقریریاں تے لٹکنیاں اکھاں والے گجھے سُنیز۔ اسیں واہوا ڈوگھی شام ہوئی نال اوٹھے اپڑے۔ وانساں دوالے رتا

رہتل: کلچر، کلچرل-سہج: تنظیم، آرگنائزیشن۔ اکہر متا: سنگل ماسٹڈ۔

کپڑا ول کے کچی جیہی گونھی سن نیں، جیہدے نال کپڑے دے وڈے وڈے بیئر ٹنگے پئے سن۔ ماؤسٹ پارٹی دا ہتھوڑا داتری اُتے سی تے جناتا سرکار داتیر کمان تھلے۔ عین درجے بندی سر۔ چوترا ڈھیر گھلا سی گارے نال لئی وڈی ساری پیر اُتے۔ تھلے رڑتے تھاوں تھال اگاں بلیاں پیاں سن، آئے بیٹھے میلی رات دا ہانڈی ٹکر پئے کردے سن۔ آل دوالے نہیرے وچ رکھاں دے بھنڈے ای نظریں پیندے سن۔ اسیں تار بھنی میلیاں وچاپیوں لنگھدے رُے گئے۔ لال سلام، لال سلام، لال سلام پئے ہوندے سن۔ اسیں ذری نہ اچکے۔ پندراں منھاں مگروں پھیر جنگل وچ ساں۔

نویں پڑا وی حاضری لگی۔ پاہرے والیاں تھاداں تے پاہر و متھے گئے۔ پلس پوے تاں رکھے رکھے ٹھل ہوسی۔ اک واری کھنڈ کے دوجی وار کھیڑیاں تھائیں مڑ جویا جاسی۔ ساریاں رل کے پورا متا پکایا۔ اک ڈھانی اگیتی اپڑی بیٹھی سی۔ اوس رات دا ٹکر پکایا سی۔ کملا نے روٹی مگروں مٹھے دا اچھ کیتا ہووے۔ کتوں امر و ت کھوہ لئے ساو۔ اڈول میرے ول وی کجھ وھا دتیس۔

دھی ویلے سینکڑیاں مونہیں خلقت ڈھکن لگ پئی۔ میلہ بھکھن لگ پیا۔ چراں توں وچھڑے لوک پئے ملدے سن۔ مائیک ٹنکا ٹنکا کے جانچے جاندے پئے سن۔ جھنڈے، بیڑاں، پوسٹراں تے جھنڈیاں دا کوئی دھر دھج نہیں سی۔ اک پوسٹر اُتے اولنگار وچ مرتبے پنجاں کامریڈاں دیاں مورتاں پیاں سن۔

میں کامریڈ زندا، کامریڈ ماسے تے کامریڈ رپی نال چاء پیندی بیٹھی ساں۔ کامریڈ زندا گاچی رولی وچ لائے کنیاں ورھیاں دیاں گلاں پئی سناندی سی۔ اودوں اچے دندا کرانیا وچ کرانقی کاری آد واسی مہلا سگھٹن دی واہل نہیں ساو سنبھالی۔ رپی تے

گو: راجاں مستریاں دا کندھاں دی چٹائی لئی بنایا اڈہ۔ پیڑ: پاڑا، وڈی گو، مچان۔ میلی: میلی دا میل۔ اچکے: رُکے۔ وہان: ٹورن، کھسکان، سرکان۔ کرانقی کاری: اُتھل کار، انقلابی۔

مہلا: سوانی۔ سگھٹن: سُبھج، پھڑ، تنظیم۔ واہل: ذمے واری

ماسے آندھرا پردیش دے شہراں وچ جوڑ جڑتل کردیاں آئیاں سن۔ اوہناں مینوں پارٹی وچ جنیاں دے ورھیاں بدھی گھول دا قصہ سُنایا۔ اوہ پارٹی توں زرا آپنے حق نہیں سن منگدیاں۔ اوہناں دا جھیڑا سی پارٹی جنے جتی توں سانواں منے۔ کیوں جو دوواں میلاں توں وتر کیتیاں ای پارٹی نیائیں وسپے دی اُساری چک سکدی اے۔ جئے کامریڈاں توں ایہہ منگ اُکا نہ سکھائی۔ اوہناں جنیاں دی آس درڑ دتی۔ اوہ آپنے آپ توں مہا اُتھل کارتاں سمجھدے سن پر اوہناں دی سُر ت توں اوہو نر پردھانی تے پیکڑ والی پُرانی بچ لگی ہوئی سی۔ ماسے دسیا، اودوں توں ہُن تائیں وئاں تاں بہتیرے آئے نیں پر کنیں پواڑے اچے نہونے رہندے نیں۔ (پارٹی دی پردھان کمیٹی تے متے کار ڈھانی وچ اچے تائیں کوئی جنی نہیں آسکی۔)

لوڈھے ویلے تائیں پی ایل جی اے دے لوکاں دی اک ہور کھیپ آگئی۔ ایہدا آگوا اک لما لگر جیہا چھوہر ہمارا بندہ سی۔ ایس کامریڈ دے دوناں سن --- سکھدیو تے گڈسا اُسیندی --- دوویں اصلی نہیں سن۔ سکھدیو اک بہوں پیارا کامریڈ ہوندا سی۔ اوہ شہید ہو گیا سی۔ (ایس جنگ وچ مریاں ای اصل ناں لہدا اے) گڈسا اُسیندی تاں کنیاں کامریڈاں دا ناں رہیا اے۔ گل تاں تھاں تے ویلے دی ہوندی اے۔ (گجھ مہینے پہلاں کامریڈ راجو گڈسا اُسیندی سی۔) دندا کرانیا دے پارٹی بلیار دا ناں گڈسا اُسیندی اے۔ سکھدیو بھاویں اگلا سارا ویلا میرے نال ای رہیا پر پھیر وی مینوں اوہدے تھوہ ٹکانے دا کوئی پتہ نہیں۔ پر میں اوہدا ہاسہ سیہان سکدی آں۔ سن اٹھاسی وچ اتھے آیا سی جدوں پی ڈبلیو جی نے اپنی فوج دا اک تہائی حصہ تیلنگانیوں دندا کرانیا گھلیا سی۔ اوس ڈریس نہیں سی پایا ہویا سگوں سول ٹھٹھایا ہویا سی (گونڈی بولی وچ سول سادہ کپڑے نیں تے ڈریس ماؤنٹ یونیفارم۔) گھہر و افسر دکھالی دیندا پیا

وتر: سانواں، برور۔ درڑ: کچل۔ وئاں: بدلاء۔ متے کار ڈھانی: پولٹ بیورو۔ بلیار: ترجمان، سپو کسمین۔

سی۔ میں یونیفارم نہ پان دا پچھیا تاں کہن لگا اوہ وانڈھے گیا ہو یا سی تے ہئے کانیر دے کیشکال گھاٹ توں ای دگا آوندا اے۔ او تھے پتہ لگا اے ویدانت گمپنی 30 لکھ ٹن باکسائٹ اُتے اکھ دھری کھلوتی اے۔ لوکاں نوں ٹوہن گیا سی، لڑن لئی تیار وی ہین کہ نہیں۔ ”اوہ جتھے تے بندو قات منگن لگ پئے“ اوس سر پچھانہ سٹیا تے اُچی اُچی ہسن کڈھ ڈڑھا، ”میں اوہناں نوں آکھیا اے بھائی ایڈا وی سوکھا نہیں جے ایہہ۔“ اواچھت گلاں تے اے کے سنتالی (AK-47) نال کھیڈن توں اوہ صاف پی ایل جی اے داسر کڈھ بندہ دسداسی۔

جنگل دی چوکی آگئی۔ میرا بسکٹ آیا پیا سی (ایہہ لکھت سُنہیا ہوندا اے، کاگت نوں بھاناں پا کے بسکٹ جیہا بنا دیندے نیں) کامریڈ وینو ٹوریا سی۔ اوہنے مینوں اک گاؤن گھلنا سی۔ اوہوا گاؤن آیا سی، بسکٹ بنیا۔ کامریڈ زردا نے پڑھیا تے مُسک پئی۔ ماویا ٹاہری دی مائی نے ایسے گاؤن راہیں پارٹی نوں آپنا ڈکھڑا سنا کے مدت منگی سی۔ گاؤن وچ جَنیاں دا سا بھنجا لاء سی:

ہاڑا وے دادا، اکھے چولیاں نہیں پائیاں

ہاڑا وے دادا، لہوا دیندے نیں

ہاڑا وے دادا، کیہ کیتا اے اسان

دُنیا وٹ گئی اے، نہیں وے دادا؟

ہاڑا وے دادا، ہٹیاں تے جانیاں

ہاڑا وے دادا، گلوں تنگم نتلیاں

ہاڑا وے دادا، اسان اِنج نہیں جیونا

ساڈے وڈیاں نوں آکھ چا

اواچھت: اُرانہہ پرانہہ دیاں، بے جوڑ۔ بھاناں: تہواں۔

گڈا اُسیندی سرکاری خبر سوتراں دی دسدا پیاسی، کھوٹ تے اویسل نت کردے
 نیں۔ اسیں رنے آں۔ ساڈی رد نہیں ورتاندے۔ ساڈے کول بستیاں دے بستے
 بھرے پئے نیں۔ اسیں آپ ای کتاب چھپسائیں۔ اوہ ہرکھیا نہیں سی بولدا سگوں
 ہسدا پیاسی۔ ساڈے اُتے اجیہے یکڑ ٹھوکدے نیں، ردیاں ہاسہ ای آوند اے۔ 2007
 وچ سانوں آکھنا پیا: نہیں بھائی ہم نے گائیوں پر ہتھوڑے نہیں چلائے۔

ہویا انج نئی من حکومت نے چونان تے آد وایساں ٹوں گایاں وٹنن دا متا بنایا۔
 اک دن ٹی وی چینلاں تے اخباراں وچ آیا: نکسلیاں گاواں دے اک وگ اُتے
 دھاوا کیتا اے تے ہتھوڑیاں نال گاواں مار دتیاں نیں --- جانے نکسلی ہندواں تے بی
 جے پی دوواں دے ویری نیں۔ ذری سوچوئی کئیہ ہویا پھیر۔ اسان ایہدی رد لکھی،
 ایہدے ول کسے خبر سوتر نے تک کے نہ ویکھیا۔ مگروں گھنڈی گھلی ساری گل دی۔
 جیہڑے بندے ٹوں ایہہ گاواں وٹنن لئی دتیاں سن نیں، بدمعاش سی۔ اوہنے ساریاں
 وچ گھتیاں۔ مڈا اوس ساڈے اُتے پا دتا۔ اکھے نکسلیاں گھات لا کے ساریاں گاواں
 مار دتیاں نیں۔

انج دی کوئی اک نہیں درجناں ولہیاں نیں۔ سلوا جدم بنی تاں پہلا دھاڑا امیلی
 پنڈ اُتے ماریوں۔ ایہوں پھوک کے سواہ چاکیتو نیں تے پھیر سارے کیہ ایس پی او،
 کیہ ناگا بلالین تے کیہ پلس کوتر اپل ٹوں دھائے۔ کوتر اپل دا ٹساں سُنیا ای ہونائے؟
 ایہہ بہوں دھمیا اے، کیوں، 22 واراں تاں ایہوں ساڑیا نیں۔ خالی ہون جُو نہیں
 مندا۔ جدم اتھے اپڑی تاں ساڈی تھلوی جتھ اڈیکدی ہووے۔ گھات وچ دو ایس پی او
 مر گئے۔ ست پھرتج گئے تے رہندے پھٹاں کھا گئے۔ اگلے دن اخباراں چھاپیا،
 نکسلیاں نمانے آد وایساں دی لمی وڈھ ٹک کیتی اے۔ کجھ اخباراں نے تاں من

خبر سوتر: خبر ویلے۔ رد: تردید۔ یکڑ: جھوٹھ۔ جتھ: بلیشیا۔ پھٹاں کھا گئے: نس گئے۔

والیاں دی گئتر سینکڑے دی۔ اسماں ایہناں خبراں تُوں جھوٹھ دسیا پر کسے ساڈا آکھن نہ چھایا۔

”پھڑتجے ستاں دا کیہ کیتو جے؟“، میں چکھیا۔ ”جوہ کمیٹی نے جن کچھری لائی۔ چار ہزار بندہ آیا۔ ساری کہانی سنو نہیں۔ دو ایس پی اوواں تُوں موت سزا سنائی۔ پنجائ تُوں تاڑنا دے کے چھڈ دتو نہیں۔ ایہہ سارا لوک فیصلہ سی۔ اسیں خبراں تُوں ڈاڈھے دکھی آں پر ایہناں دا سارا معاملہ وی کن دھر کے سنیا جاندا اے، اوہ آگوں آپنا گناہی ہونا وی من جاندے نیں۔ لوک آہندے نیں، ”اس کا ہم رسک نہیں لے سکتے“ یا ”اس کا ہم رسک لیں گے۔“ جیہدا رسک لین تے لوک من جاندے نیں، اوہنوں چھڈ دیندے آں۔ اخباراں زرا خبراں دا مرن ای چھاپدیاں نیں چھڈے گیاں دا اُکا نہیں دسدیاں۔ حالاں گھنے تاں چھڈ دتے جاندے نیں۔ انج سانوں زرا تُوں بنا دھریا نیں۔ جیویں بنا مارن دے سانوں کوئی کم ای نہیں آوندا۔ ساڈی لہر وٹا لین دی نہیں۔ ایہہ تاں جیوندے رہن تے اگلیاں منکھی پڑھیاں تُوں جیوندا رکھن دا آہراے۔ بھلاں ہو جاندیاں نیں۔ کنیں وار بے گناہے وی پلس دے بھلیکھے وچ مرتج جاندے نیں۔ پر خبر سوتر جیویں نقشہ چھکدے نیں اوہ تاں اُکا ای گوڑ بازی اے۔ جے کسے تُوں ساڈا نیاں پر بندھ نہیں پجدا تاں اوہ سانوں دسے جھوٹھے یا سچے پلس مقابلے کیہ ہوندے نیں؟ بنا صفائی منگیاں لیاں، جھٹا پٹ قتل۔ ایہہ کیہدا نیاں اے؟ ایہناں قتلان اُتے تاں بھارتی سرکار پلسیاں فوجیاں تُوں بہادری دے تکے، نقد پیسے تے بن واری دے افسریاں دیندی اے۔ چنے چوکھے اوہ بندے مار دے نیں اونے چوکھے ای اوہناں تُوں انعام کرام ڈھیندے نیں۔ اوہناں تُوں ”سورے“، ”مقابلیاں دے وگری“ ہون دے وڈناں دیندے نیں۔ کوئی ہے ایہناں تُوں چکھن والا؟ اسیں ایہناں تُوں

جن: لوک۔

پچھن دا جگرا کردے آں تے سانوں کیہ ناں ملدے نیں، ”دیس دھروئی“ ”قوم دشمن؟“ سپریم کورٹ دی بے شرمی دیکھو پکیاں شہادتیاں دا نہ ہون من کے وی محمد افضل گرو (پارلیمنٹ حملے دے ملزم) نوں موت سزا سنا دتی سو۔ دلیل اے ہی سماج دا سانجھا اندرلا ملزم لئی ایسے سزا دی منگ کردا اے۔ کوتر اپل دی لوک کچھری وچ تاں سانجھے اندرلے والے سارے لوک آپوں حاضر سن تے اوہ ای فیصلہ پئے دیندے سن۔ ایس کچھری دا فیصلہ اوہناں ججاں والا نہیں سی جیہڑے مدتیاں توں عامان لوکاں توں دکھ ہوئے بیٹھے نیں تے غیر حاضر لوکاں ولوں بولن دا دعویٰ کردے نیں۔

ڈھولاں دی واج اچی ہو گئی سی۔ بھومکال دا ویلا ہو گیا سی۔ اسیں پڑول ٹر پئے۔ مینوں آپنیاں اکھاں تے اتار نہیں سی پیا آ وندا۔ لوکاں دا اک سمندر اکٹھا ہو گیا سی۔ بہوں ای سدھے سادے تے انتاں دے سوہنے لوکاں دا۔ ون سوئے لہریاں نال بچے بنے لوکاں دا۔ جیاں نے جیاں توں چوکھیاں بمباں کڈھیاں ہوئیاں سن بنن پھبن والیاں۔ اوہناں نے سہراں اُتے کھمب لائے ہوئے سن۔ مونیواں نوں رنگیا ہو یا سی۔ بہوں ساریاں تے اکھاں رنگ کے مونیواں اُتے چٹا رنگ پھیریا ہو یا سی۔ لوک جتھ دیاں گھن جیاں سن، رنگا رنگ ساڑھیاں والیاں، موڈھیاں اُتے نچت رفلان ٹنگی۔ بڈھڑے، ایانے سارے میل ڈھکے پئے سن۔ جھنڈیاں دیاں مہراباں اسان نوں دھس پیاں دیندیاں سن۔ سورج ترکھا ہو کے اچا نکل آیا سی۔ کامریڈ لیگ بولیا۔ دکھ دکھ جنتا سرکاراں دے وائل واناں لوکاں نال گلاں کیتیاں۔ کامریڈنتی 1997 توں پارٹی نال اے۔ مُلک قوم لئی اوہ ایڈا وڈا دھڑو بن گئی اے جو اوہدی سوہ ملن تے 700 پلیسیا اوہنوں پھرن لئی انار پنڈ دے آن دوالے ہو یا سی۔ کامریڈنتی نوں ایس کر کے نہیں ہلکیاں کتیاں واکن لبھدے پھردے جو اوہ بہوں وڈی راشک اے تے اوہنے پلیس نوں کنیں تھڑے مارے نیں سگوں ایس لئی جو لوک اوہنوں بہوں چوکھا پیار

کردے ہیں۔ گھڑ و پڑھی تاں اوہدی ریس کردی نہیں تھکدی۔ اوس چوتھے تے آ کے لوکاں نال گل کردیاں وی موڈھے اُتے اے کے سنتالی پائی ہوئی سی۔ (ایس رفل دی وی کہانی اے۔ سگوں ہر کسے دی رفل دی آپو آپ کہانی اے: اوہنوں کہینے، کیویں تے کہیدے توں کھوہیا۔)

چیتنا نائیہ میچ دی اک ڈھانی نے بھومکال ناری اُتے جوڑی ”کھیڈ“ دکھائی۔ گورے کالونی گیراں دے سراں اُتے ککا گھاہ لاکے اُتے ہیٹ پوائے ہوئے سن۔ آد واسی جدوں اوہناں ٹوں گلدے تاں سارے پڑ وچ کھڑکھی پے جاندی۔ گنگالور دی ڈھانی جیہڑا راس کھیڈا اوہدا ناں ”بتر جدم پتو“ (آپنی رت دی بھال) سی۔ جوری مینوں نال نال اُلٹھا کر کے دسدی جاندی سی۔ ایس کھیڈ وچ اک بڈھڑی بڈھڑا اپنی دھی دے پنڈ جاندے نیں۔ جنگل وچ اوہناں ٹوں راہ بھل جاند اے۔ پنڈ دیاں سبھے نشانیاں سرگنیاں ہوندیاں نیں۔ کوئی شے اوہناں دی سیہان وچ نہیں آوندی۔ سلوا جدم نے ڈھول تے ہور ساز وی ساڑ چھڈے ہوندے نیں۔ اوہ میاں بیوی اپنی دھی نہیں لبھ سکدے۔ مینہہ پیندے رہن کر کے کدھرے کوئی سواہ وی نہیں رہ گئی ہوندی۔ شوہدے دکھی ہو کے گاون لگ پیندے نیں۔ دھی ماپیاں دی واج پچھان کے بھڑاں چوں ولدا گاندی اے: ساڈے پنڈ دی واج چُپ ہو گئی اے۔ نہ کوئی چاؤل چھڑیندے سُدے نیں، نہ گھوہواں تے ہاسے دیاں کلکاریاں پیندیاں نیں۔ نہ کوئی پرندہ رہ گیا اے نہ کوئی چرند۔ کھیڑے دی لاں ای کسے ولھیٹ چھڈی اے۔

اوہدا بیو اوہنوں گاون وچ ای ہنگارا دیندا اے: میری سوئی لاڈو، اج نہ رو۔ جمیا اے جو، اوڑک مرنا اے۔ ساڈے دوالے دے ایہہ رکھ ڈھے پون، پھل کھڑن تے پھیر گراما کے مک وین۔ اک دن ایہہ دُنیا بڈھڑی تھی ویسی۔ ایس کہیناں لئی مردے

بھڑ: کھنڈر۔ کھیڑے: خوشی۔ لاں: رسی، سلسلہ۔

پئے آں؟ اک دن ساڈے لوٹواں تُوں پتہ لگ ویسی، اک دن سچائی پسر ویسی، ساڈے لوک تہا نوں نہ بھلسن، ہزاراں ورھیاں تائیں نہ بھلسن۔

تھوڑیاں جیہیاں تقریراں ہور ہونیاں۔ پھیر ڈھول وچن لگ پئے تے ناچ ہونوں لگا پیا۔ ہر جنتا سرکار دیاں آپنیاں نچیار ڈھانیاں سن۔ ہر ڈھانی آپنا ناچ تیار کیتا ہویا سی۔ اوہ وڈے وڈے ڈھولاں نال اک اک کر کے آوندیاں تے جنگل کہانیاں نچ وکھندیاں۔ اک پاتر سبھ ڈھانیاں دا سا بھجھا سی، اوہ سی بھیرا کھنورا --- اوس کالیاں عینکاں لایاں ہونیاں سر اُتے لوہ ٹوپی کسی ہوندی تے اکثر اوہ سگٹ پیا چھکدا ہوندا۔ اوہناں دے ناچاں دی کوئی شے وی کڑک یا مشینز نہیں سی۔ سچ بھائیں پڑ ہلکور پیا تے پھیر ایہہ ہلکور ناچ وچ وندی تری گئی۔ چھ چھ ست ست دیاں پالاں بن گئیاں، جیاں جئے وکھو وکھ، بانہیں اک دوجے دے لک دوالے ولایاں ہونیاں۔ ہزاراں لوک۔ ایسے لئی تاں اوہ ڈھکے سن۔ دندا کرانیا جنگل وچ ایہہ ششی سچ کے منائی جاندی اے۔ لوک میلاں بھدی تودے نیں، کنئیں کنئیں دن اکٹھا کھان پکان تے گان وچان لئی جودے نیں۔ پگاں سچ کھمب تے والاں وچ پھل سجاندے نیں، اک دوجے دے لک دوالے بانہواں ولدے، مہوے دی شراب پیندے راتاں نچدیاں لنگھاندے نیں۔ کوئی وی نہ اکلا گاوند اے نہ اکلا نچدا اے۔ ہورناں گلاں توں اڈ ایہہ سارا کجھ اوس گڑھتل تُوں گھلا لکرا اے جیہڑی اوہناں تُوں مار مکاون تری ہوئی اے۔

مینوں وشواس نہیں آوندا جو ایہہ سارا رنگ مناون پلساں دے کنکاں وچالے پیا ہوندا اے سراں اُتے تلی آپریشن گرین ہنٹ دی تلوار تھلے۔

پوندتاں پی ایل جی اے دے کامریڈ رفلان سنے پاسیاں تے کھلوتے نچیاراں ول جھاکدے رہے پھیر اوہ وی اک اک کر کے، اوہناں بنکاں واکن جیہڑیاں پانی دے

کھنورا: کھاناں کھنن والا، کان گن۔ گڑھتل: سویلا تزییشن، تہذیب۔

کنڈھے کھلو کے پہلوں تاریخاں لیدیاں بتکاں ٹوں ویکھدیاں رہندیاں میں تے پھیر
 رہیا نہیں میں جاندا تے کرم کرنی پانی وچ ورن لگ پوندیاں میں، سرکدے ہوئے
 ناچ وچ رن لگ پئے۔ پھیر کنیں کنیں مہنیاں تے سالاں توں وچھڑے بھیناں تے
 بھرا، ماپے تے بچے، سگی تے ساتھی اک دوجے ٹوں مل پئے ہوں۔ پالاں تڑٹ کے
 مُرُ جُو پئیاں --- رتی پیلی بھامادا ساوا رنگ ساڑھیاں، مٹھلاں، ڈھولاں تے پگاں
 دے وا ورولیاں وچ کھنڈ لیا۔ ایہی ہے لوکاں دی آپنی فوج۔ چیرمین ماؤ دے ایس
 آکھے دا سچ بنی چھانے چھیاں ہوندے میں تے خلقت پانی جیہدے وچ ایہہ چھیاں
 تردیاں میں ایس گھری پورا ٹریا کھلہا سی۔

چیرمین ماؤ۔ اوہ وی اتھے سی۔ خبرے جُھ گُھ لگھا، پرسی حاضر۔ رتے لال
 کپڑے دی اک سکرین اُتے اوہدی مُورت بنی ہوئی سی۔ مارکس وی سی۔ نکسل لہر دا
 موڈھی تے موہری وچار وان چارو موزمدار وی۔ اوہ کھر وے بلیل وچ دُرچھ پئے،
 رت تے شہیدی دیاں گلاں کردا سی بعضے ویلے تاں کچ بچ مارن دا پرچار کردا ای جاپن
 لگ پیندا سی۔ اوس دیہاڑے اتھے بھومکال دے پڑ وچ کھلوتیاں میں ایہہ سوچے بنا
 نہ رہ سکی جو اوہدی ایس اُتھل دی دُول بارے جانچ پرکھ -- اُلیل تے بُنتی توں دُور ہو
 کے وی -- کئی جیون بھر پُور سی۔ بھلا ایہہ آکھدیاں --- چاؤ ورتارے دے بھر وناہ
 وچوں ای اوہ نواں بندہ جمنائے جس موت ٹوں ساہواں تے نچی لاجھ دے ہر
 خیالوں مکت ہونائے --- سوچیا ساؤ اوہدے خاباں دی پُرتی دا بھارا قدیمی ورتن دے
 ایہناں رات دھال دے لوکاں دے موڈھیاں تے آپوسی؟

باہرلی دُنیا ٹوں ایٹھوں دی ہر شے کڑک تے بے لچک وکھالی دیندی اے۔ ایہدا

کرم کرنی: اک کر کے۔ چھانے: چھاپ مار، نکل چھپے، گر لے۔ موڈھی: بانی۔ دُرچھ پنا: ڈاڈھ
 پنا، مار دھاڑ، وانکنس۔ دُول: نقشہ، ہنر۔ جانچ پرکھ: انیلے ہنر، تجزیہ۔ اُلیل: ایموشن۔ بُنتی: ٹیکسچر۔

وناہ: تباہی، خاتمہ۔ نچی لاجھ: ذاتی مفاد۔ مکت: چھٹیا ہويا، ازاد۔ بھارا: ذمہ۔

کارن کنیاں پواڑیاں وچوں لنگھ کے بنی پارٹی دے بلیاراں دا آکھن بولن اے۔
ایہنوں اسیں گسیوا دے کھاتے وی پاسکدے آں۔ چارو موزمدار نے کہیا سی، ”چین
دا چئیرمین ای ساڈا چئیرمین اے تے چین دا راہ ای ساڈا راہ اے۔“ اوہدے ایس
آکھے دا ای سٹا سی نکللیاں چڑھدے پاکستان وچ جنرل یحییٰ خاں ہتھوں لوکاں دی
وٹاہی ویکھ کے وی چُپ کیتی رکھی سی۔۔۔ کیوں، چین پاکستان دا جُٹ سی۔ ایہہ چُپ
کمبوڈیا وچ ہزاراں لوکاں دے مرن اُتے وی رہی۔ ایہہ چُپ چینی تے روسی اُتھلاں
دیاں ودھیکیاں اُتے وی سی۔ تبت پواڑے اُتے وی نکللیاں چُپ ای وٹی رکھی سی۔
نکللی لہر دے اندر دی ڈاڈھ دھنگن اُتے وی ایہا چُپ پسری رہی، حالان ایہدی
صفائی دین ڈھیر اوکھا اے۔ پر کیہ نکللی لہر دیاں کیتیاں کانگرس تے بی جے پی دے
پنجاب، کشمیر، دلی، ممبئی، گجرات..... وچ پائے گند نال سانویاں گنیاں جاسکدیاں
نیں؟ تراہویں ٹکراواں دے ہونڈیاں وی چارو موزمدار آپنے لکھے بولے وچ سُننے گر
سی۔ اوہدی بنائی پارٹی (تے اوہدے توں بنے دھڑیاں) نے ای بھارت وچ اُتھل دا
سُننا جیوندا رکھیا اے۔ ایہہ سُننا حاضر نہ ہوندا تاں سماج دا کیہ حال ہونا سی۔ ایس
پاروں اسیں چارو موزمدار اُتے کوئی کرڑا فیصلہ نہیں صادر کر سکدے۔ گاندھی دے
اہنساواد تے امانت داری والے پکھنڈ وچ پھسیاں تے اسیں چارو موزمدار توں اُکا نہیں
رد سکدے۔ گاندھی دی امانتی سوچ کیہ آکھدی اے، گوہ کر ویکھیے ہاں بھلا۔ ”امیر
بندے کول اوہدی دولت رہن دتی جاسی، ایہدے وچوں اوہ آپنیاں نئی لوڑاں اُتے
جتی چاہوے پیا خرچے، رہندی دا اوہ امانتی ہوئی تے اوہنوں سماج دے بھلے لئی
ورتی۔“

گسیوا: سیوا دا اُلٹ، ڈس سروں۔ جُٹ: حلیف، ایلائی۔ اُتھلاں: انقلاباں۔
ودھیکیاں: زیادتیاں۔ تول: ٹاکرا، تقابل۔ تراہویں: دہشتناک۔ ٹکراواں: تضاداں۔
لکھے بولے: لکھتیاں تقریراں۔ سُننے گر: وژنری۔ پکھنڈ: فریب۔ امانتی: ٹرٹی۔

نکسلیاں ٹوں بے کرک رانن والے بھارتی راج پر بندھ دے اجو کے زاراج اوہا
گل پئے کردے نیں جیہڑی چاروموزمدار کنا چر پہلاں کر گیا سی: چین دا راہ ای ساڈا
راہ اے۔

ہے نا پٹھا چالا۔

چین دا راہ وٹ گیا اے۔ چین جگت مل طاقت بن گیا اے، ہورناں ملکاں دا
شکار پیا کردا اے، ہورناں لوکاں دے وسیلے پیا جھپدا اے۔ پارٹی اج وی اوہا اے، نرا
سوچ ای وٹائی سونا۔

جدوں پارٹی غرض وند ہووے (جیویں دندا کرانیا وچ اے) لوکاں ٹوں پیتاوندی
تے اوہناں دیاں لوڑاں دا دھیان کردی ہووے تاں پھیر اوہ ای کھری لوکاں دی پارٹی
تے اوہدی فوج ای کھری لوکاں دی فوج ہوندی اے۔ پر اتھل گروں ایہو پیار سانگا
کیویں اڈول ای تسیہ بھریا ہو جاندا اے۔ لوک فوج ای لوکاں اُتے چڑھائی کردیاں
ڈھل نہیں لادندی۔ اج پارٹی دندا کرانیا وچ باکسائٹ پہاڑاں تھلے لگی رہن دینا
چاہوندی اے، بھلک ٹوں وی کیہ اوہ ایہا ای چاہوسی؟ پر کیہ اسیں بھلک دے اندیشے
سہیڑ کے اج تھل ہو بہویئے؟

ناچ ساری رات چلنا سی۔ میں پڑا چ آگئی۔ ماسے جاگدی سی۔ اسیں دھی
تائیں گلاں کردیاں رہیاں۔ میں اوہنوں نرودا دی شاعری دی اپنے والی کتاب
(کپیٹنز ورس) دے دتی۔ اوہ مینوں مُڑ مُڑ کے پچھی جانندی سی، ”لوک سانوں کیویں
سوچدے نیں؟ پڑھیار کیہ آہندے نیں؟ مینوں جنیاں دی لہر دا دس، اج کل اوہدے
وڈے مُدے کیہ نیں؟“ اوہ میریاں لکھتاں دا پچھن لگ پئی۔ میں اوہنوں اپنے
سارے گھڑمس دا دس دتا۔ پھیر اوہ اپنا دس لگ پئی۔ پارٹی چ اوہ کیویں آئی

بے کرک: بے ترس۔ رانن: کجکلن۔ راج پر بندھ: سٹیبلشمنٹ۔ پیتاوندی: مناندی، پیار
جتاندی۔ ڈھل: دیر، چر، سُستی۔ باکسائٹ: ایلیمنیم رلی مٹی۔ مُدے: المٹوز۔

سی۔ اوس دسیا، اوہدا ساتھ چکھلی مئی پلس نے مار دتا سی۔ جھوٹھا مقابلہ بنا کے۔ ناشک توں پھریا سن میں تے پھیر مارن لئی وارنگل لے گئے۔ تسیہا وی کیہڑا کوئی چھڈیا ہونا نیں۔ اوہ اوہنوں ملن پئی جاندی سی راہ وچ ای اوہدے پھڑے جان دی خبر ہو گئیوس۔ اودوں توں اوہ جنگل وچ سی۔ لمی چُپ مگروں اوس دسیا ایس توں کہیں سال پہلاں اوہ اک ہور جنے نال ویایہی ہوئی سی۔ اوہنوں وی مقابلہ وچ مار دتا سن نیں۔ پر جھوٹھے نہیں اصلی مقابلہ وچ۔

میں اپنی جھلی اُتے لمی پئی ماسے دے ورھیاں بدھے دُکھ دا سوچدی ساں پئی، پڑ توں آوندیاں ڈھول تے لوکاں دے ہاسے کھیڈے دیاں واجاں میرے کسین پیندیاں پیاں سن، سبھ کجھ ای ورھیاں بدھاسی۔ چارو موزمدار وی تاں ورھیاں لمی لڑائی ای آکھدا اے، ایہو ماؤسٹ پارٹی دا مُڈھلا ٹپچا ہویا۔ ماؤسٹ امن لئی گل کرنی چاہوندے نیں۔ جنگلوں باہری دُنیا وساہ نہیں کھاندی۔ اوہدے بھانے ایہہ ماؤسٹاں دا چلتر اے۔ ایہدے اوہلے اوہ ہور سنگھنے ہوسن، ہتھیار اکٹھے کرسن تے پھیر ایہا ورھیاں لمی جنگ چالو رکھسن۔ ورھیاں لمی جنگ ہے کیہ؟ تراہ پان لئی ایہنوں لمی آکھدے نیں یا آپنے لٹن ڈھنگ توں ای ایہہ تراہویں ہو جاندی اے؟ جے دنداکرانیا دے لوک 30 سالوں توں ایہہ لمی لڑائی نہ لڑدے پئے ہوندے تاں اج کیہڑے حالیں ہوندے؟

زرا ماؤسٹ ای لمی لڑائی لڑدے پئے نیں؟ بھارت جدوں دا آپ مُختیار مُلک بنیا اے اودوں دا کالونی گیر طاقت ہو گیا اے علاقیاں تے ملاں پیا ماردا اے تے جنگ پیا لڑدا اے۔ ایہہ سیاسی معاملیاں نوں فوجاں چاڑھ کے مدھنوں کدیں نہیں سنگیا --- کشمیر، حیدرآباد، گوا، ناگالینڈ، منی پور، تیلنگانا، آسام، پنجاب، لہندے بنگال دی نیکسل لہر، بہار، آندھرا پردیش تے ہُن وچلے بھارت دے ٹابری وال تپتے نوں ای وکھ لوو، جہانوں سارا چانن ہو جاسی۔ لکھاں بندہ ایس بے کرک مار گھتیا اے، ہزاراں

ئوں تسیہے دتے نیں۔ سایمنے رکھیا اے لوک راج دا اوہلا۔ ایہناں جنگاں وچ کون مارے سو؟ مُسلمان، عیسائی، سکھ، کمیونسٹ، دلت، ٹاہری وال۔ سارے ای ٹکڑوں آتر لوک۔ گناہ ایہناں دا اینا اے ایہہ بھورے چکنوں انکاری ہوئے نیں تے پورے دا حساب پچھ بیٹھے نیں۔ کیویں نہ منیے بھارتی ریاست اُچ ذاتے ہنداں دی ریاست اے (پارٹی بھاویں جیہڑی مرضی پئی ہووے۔) ایہہ ہورناں سھناں نال کرودھ ورتدی اے۔ ایہدا لوکاں ئوں اک دُوبے دے ہتھوں مروان دا کالونی گیر لچھن ویکھ لوو۔ ناگیاں تے میزواں ئوں چھتیس گڑھ، سکھاں ئوں کشمیر، کشمیریاں ئوں اڑیسہ، تاملان ئوں آسام وچ لڑن گھلدی اے۔ ایہہ نہیں لمی لڑائی؟

آتر: مُتھاج۔ کالونی گیر: کالونیل۔ لچھن: ڈھنگ، وسب، چالا، ورتارا۔

سُنکھی تاریاں جگی راتے رُکھیاں کھرویاں سوچاں۔ سُنکھد یو آپ ای مُسکدا ہووے، اوہدے مُونہہ اُتے کمپیوٹر سکرین دی لوء پئی پیندی سی۔ گھالی، بندہ سی۔ میں ہاسو پینی دا پچھیا۔ کہن لگا، ”چکھلے سال کجھ اخباریے آئے سن، بھومکال میلے۔ دو اک دناں لئی۔ اک جنے میری رفل چا کے آپنی فوٹو آپے چھکی۔ پچھانہہ پرتیتا تے سانوں ای مارو مشیناں تے ہور خبرے کیہ کیہ بنا چھڈ یوس۔“

ناچ نہیں سی مُکلیا اچے، دن اُگ پیا سی۔ پالاں اچے توڑی بھجیاں سن، سینکڑے گھبریٹ گھبریٹیاں نچی جانڈے سن۔ ”ایہناں دا پھوہ نہیں بھرنا“، کامریڈ راجو بولیا، ”جتنا چر اسیں سانہہ سلیٹ² نہیں چھوہندے۔“

میں پڑ وچ کامریڈ ڈاکٹر کول جا اپڑی۔ اوہ ناچ کھاڑے دے کنڈھے ڈاکٹری لائی بیٹھا سی۔ میں اوہدیاں گھمیلیاں گھمیلیاں گلھاں چُمو ساں۔ تہیاں دی تھاں ایہہ اُکلا ای کیوں اے؟ ڈاکٹر تاں ہزار نہیں سی ہونا چاہیدا؟ دندا کرانیا چ لوکیں خیریں نیں؟ اوہدے ولدے میری رت جما وئی، پی ایل جی اے والیاں سنے چنے وی لوک ڈٹھے ساؤ سبھ دی ہوموگلوبین پنچ توں چھ وچالے ای نکلے سی (بھارتی تیویاں دی ہوموگلوبین حد 11 منی ویندی اے) دو سال دے مارو انیمیا پاروں ٹی بی دا روگ اٹھ پیا اے۔ تکے بالاں ٹوں چکنائی دی گھاٹ اے۔ ڈاکٹری بولی چ ایہہ گھاٹ کوآشیمز کور

1- گھالی: محنتی، مشقتی۔ 2- سانہہ سلیٹ: بنہ سمیٹ۔

اکھواندی اے (ایہہ ناں گھانا دی سمندر کنڈھلی بولی ”گا“ توں آیا اے۔ جانے اک بچہ حالے ماں دے تھنیں ای ہوندا اے تے نواں جم پوندا اے۔ ایہدے نال پہلے بال دا دُدھ چُھڈا دتا جانداے۔ دُدھ دی گھاٹ پوری کرن لئی ہور کوئی شے تاں ہوندی نہیں، ایس کر کے اوہ بال تھن تڑٹ ہو جانداے تے اوہدا سنبھالا ڈکی جانداے) ”اُنج اتھے بیافرا والا حال تاں نہیں ہویا“، کامریڈ ڈاکٹر دسدا پیا سی، ”میں پنڈاں وچ وی جانچ کیتی اے، پر اجیہی کوئی واپری ڈٹھی نہیں۔“

پھیر اتھے ملیریا، پھیاں ٹوں چھک، کدو کیرے، کناں دنداں دا سجن تے ایہی نوڑھیا جیسے روگ واڈھو نیں۔ (ایہی نوڑھیا amenorrhea ہونداے گڑیاں ٹوں، جدوں اوہناں دے دن چالو ہوندے نیں۔ کھادھ خوراک دی تروٹ پاروں یا تاں گجھ ویلے لئی دن آونے رُک جانداے نیں یا پھیر سدالئی ای بند ہو جانداے نیں۔) ایس جنگل وچ دواخانہ تاں کوئی ہے نہیں۔ اک ادھا گاچی رولی وچ ای ہے۔ نہ ڈاکٹر نہ دوائی۔ ڈاکٹر ہن آپنے دونہہ چونہہ سنگیاں سنے ابو محمد جاؤ سی۔ کپڑیاں توں وی اوہ کامریڈ ڈاکٹر سی۔ اوس ڈریس (وردی) پایا دا سی۔ ویریاں ٹوں جھل جائے تاں تھماں مار دیاں سکنت نہ لان۔ کامریڈ راجو دسیا اتھے ٹیکیاں بچاے نہیں، گوج کرنا پوسی۔ بھومکالوں تڑے تاں ہر پاسیوں ودعیا ہوون لگ پئی:

لال لال سلام، لال لال سلام

جانے والے ساتھیوں کو لال لال سلام

پھر ملیں گے، پھر ملیں گے

دندا کرانیا جنگل میں پھر ملیں گے

”جی آیاں“ تے ”مڑ ملیساں“ اتھے رسمی بول نہیں ہوندے۔ ہر کسے ٹوں سُر

1- تروٹ: کمی، ٹھہر، گھاٹ۔

ہوندی اے اوہدے ”مڑِ ملساں“ آ کھن وِج ”خبرے ہنِ ملنائے کہ نہیں“ بولدا ہوندا اے۔

کامریڈِ زندا، کامریڈِ ماسے تے کامریڈِ رُوپی وکھ وکھ لاہماں تُوں تْرِیاں نیں۔
 ”خبرے وتِ ملساں کدیں؟“

اک واراں مڑِ اسیں تْرِ کھلوتے۔ گرمی روز دہہاڑی ودھدی پئی سی۔ کملا نے میرے لئی تیندو دا سجر میوہ کھوہ لیا۔ چیکو ورگا سوادسی۔ مینوں اِلی دا چیت لگ گیا سی۔ ہنِ اسماں اک نئیں¹ کنڈھے ڈیرا لایا۔ جنے جِیاں وکھ وکھ ڈھانیاں بنا کے واری سیتی² نہاوں لگ پئے۔ شاماں ویلے کامریڈِ راجو تُوں بسکھاں (خبریاں) دا پورا پیکٹ آ گیا:
 فوجاں پلساں دے چڑھ آون، پھڑیتے بندیاں دے عدالتاں بچ پیش نہ کرن تے وکھ وکھ پنڈاں ضلعیاں وِج سنکلیاں ساتھیاں دے مریجنِ دیاں۔ کئیں ناں پتہ لگ گئے سن تے کئیں پتہ لگنے سن۔

ہور تچکھلیاں تریکاں دیاں کینیاں ساریاں اخباراں سن۔ رنگاں رنگ سُرِنجیاں والیاں۔ اک سُرِنی تاں سیاسی موسم دی کھلی دس پاوندی سی: کھڈیڑو³، مارو، سمربین⁴ کراؤ۔ پٹھاں سی: وارتا⁵ کے لئے لوک تنتر⁶ کا دوار⁷ کھلا ہے۔ اک ہور اخبار دسدی سی: ماؤنسٹ پیسہ اکٹھا کرن لئی بھنگ پوسٹ اُگاندے پئے نیں۔ اک دی سوڈھی آ کھ⁸ وِج ساڈے ڈیرے تے پھیرے تُوں دے دی ساری تھاں پلس دے ہتھاں بچ دسی پئی سی۔

کمپوننسٹ مُنڈے کڑیاں اخباری کتراں توں پڑھنا سُدھ¹ کردے نیں۔ اوہ پڑا

1- نئیں: ندی، دریا۔ 2- واری سیتی: واری بسر۔ 3- کھڈیڑو: اُکھیڑو، پٹو، دبل چاڑھو۔

4- سمربین کراؤ: سُرینڈر کراؤ، ہتھیار سٹواؤ۔ 5- وارتا: ڈائیاگ، گل بات۔

6- لوک تنتر: ڈیموکریسی، پرچی راج۔ 7- دوار: بُوہا۔ 8- سوڈھی آ کھ: ایڈیٹوریل۔

دوالے پھر دیاں اُچی اُچی ماؤنٹ ویری مضمون پڑھدے نیں جیویں ریڈویاں دے
بُلا رے بولدے نیں۔

نواں دن- نویں تھاں- اسیں اُسر پنڈ دے باہر ڈیرہ لالیا سی- مہوے دے
سنگھنے رُکھاں تھلے- مہوا پُھلاں تے آیا ای سی- اوہدیاں کیریاں² پیلیاں ساویاں
ڈُساں³ جنگلی فرش اُتے موتیاں واکن پیاں چلپدیاں سن- ہوا وچ اوہناں دی گُجھ سِر
نوں چڑھدی سنگدھ رچی پئی سی- اسیں بھٹپال سکول دے بالاں نوں اُدیکن ڈڑھے
ساں- ایہہ سکول اوگنار پُلَس ٹا کرے صدقہ بند ہو گیا سی- پُلَس ایہدے وچ چھاؤنی پا
لئی سی- بال پچھانہ گھراں نوں ٹر پئے سن- ہورناں کینیاں تھاواں دے سکولاں نال
وی ایہا ورتی سی-

کامریدنتی تے کامریڈ ونود سانوں کئی ای دُور جناتن سرکار دا بنایا سنجائی⁴
پر بندہ⁵ دکھاون لے گئے- وڈے وڈے پکے تلاء بنے سن- کامریڈنتی واہی نیجی وچ
آوندیاں اوکڑاں پئی دسدی سی- دو پرتی⁶ شت⁷ زمین پچھدی⁸ سی- ابو جھمد وچ دس
ورھے پہلاں ہل واہن دا کسے سُنیا وی نہیں سی کدیں- دُوجے بے گاچی رولی وچ
پوندی بیں تے رسائی⁹ دواواں راہ پیاں کردیاں نیں- ”سانوں واہی نیجی کھاتے وچ
ثرت ساتھ لوڑیدائے“، کامریڈ ونود کہیا، ”بیں تے ان گھاتک¹⁰ دواواں دے سیانے
بندے تھوڑی جتی وی مدت کر دین تاں ساڈا بہوں سَور جاوے۔“

کامرید رامو جناتن سرکار دی واہی نیجی دا واہلی¹¹ اے- اوہ سانوں بڑے مان نال
اوہناں پیلیاں تے پھر اندا رہیا جیہناں وچ چاول، وتوں، گڈھے تے گوبھی

1- سُدھ: صاف، دُرست- 2- کیریاں: کھلاریاں- 3- ڈُساں: کلیاں- 4- سنجائی: آپاشی-

5- پر بندہ: بندوبست، نظام- 6- پرتی: فی- 7- شت: سو، 100- 8- پچھدی: سیراب ہوندى-

9- رسائی: کیمیکل، کیمیائی- 10- گھاتک: نقصان دہ، مُضر- 11- واہلی: ذمے وار-

ہوندی سی۔ پھیر اوس سانوں سنجائی لئی بنایا اک بہت ای وڈا تلاء وکھایا جیہڑا اصلوں سکا پیا سی۔ ایہہ کیہ اے؟ ”ایہہ مینہیاں وچ وی سکا ای رہندائے۔ پٹیا ای کوئی تھاویں نیں،“ اوہ ٹچکرواں مُسکیا، ”ساڈا نہیں لوٹو سرکار دا پٹیا اے نا۔“ اتھے دو ویہارا، نال نال چلدے نیں: اک جناتنا² سرکار دا، دوجا لوٹو سرکار دا۔

”سانوں رانا³ چا ہوندے نیں ترا⁴ پاروں نہیں سگوں ایس لئی جو اسیں دُنیا توں ویہارا ای ہور رنگ دا دے آں“، کامریڈ وینومینوں دسیا سی۔

بندوق نال گرام⁵ سو⁶ راج توں اسیں اچے وٹجواں⁷ نہیں آکھ سکدے۔ اوڑکاں⁸ دی بھکھ تے بیماری اے، پر ایہنے وٹجویں ویہارا دیاں آساں لوا دتیاں نیں۔ پوری دُنیا لئی نہیں، الاسکا یا دلی لئی نہیں، ہورتاں ہور پورے چھتیس گڑھ لئی وی نہیں، پر آپنے لئی سرپر⁹۔ دندا کرانیا لئی۔ ایہہ دُنیا دا سبھ تھیں گجھا بھیت اے۔ ایس آپنی بربادی اُتے ای وٹجویں ویہارا دیاں عینہیاں رکھ دتیاں نیں۔ ہرون¹⁰ دے اول¹¹ کول¹² دے اُلٹ ایہنے آپنے جیوندے رہن دا ڈول¹³ بنا لیا اے۔ ایہنوں لوڑا اے مدت دی تے سُنپیاں دی۔ ڈاکٹر، اُستاد، واہک لوڑیدے نیں اتھے۔ نہیں چاہیدی تاں جنگ نہیں چاہیدی۔ تے جے جنگ ای سر تے پئی تاں ایہہ لڑنوں کنڈ نہ موڑسی۔

اگلے کجھ دن میں بہوں ساریاں جنیاں توں ملی۔ ایہہ دکھ دکھ سُنہنجاں¹⁴ وچ کم کر دیاں سن۔ میں مرتبے لوکاں دے ٹیراں توں وی ملی تے اصلوں عام لوکاں توں وی جیہڑے ایہناں ترٹھ مارے دناں وچ ڈنگ پئے پٹاندے سن۔

نارائن پور ضلعے دیاں تین بھیناں سکھیاری، سکدئی تے سکا لی نال ملنی ہوئی۔

1- ویہارا: سسٹم، متا- 2- جناتنا: لوک- 3- رانا: کچلنا- 4- کھنچ: کھاناں، معدنیات-

5- گرام: پنڈ، گراں، گراؤ- 6- سو: آپنا- 7- وٹجواں: ایلیٹریٹیو- 8- اوڑکاں: اخیراں، انتاں-

9- سرپر: ضرور، لازمی- 10- ون: رنگ، قسم- 11- اول: جوں نال نہ ہووے، بھیرا-

12- کول: کڈھنگ، کڈھب- 13- ڈول: نقشہ، بتز- 14- سُنہنجاں: تعظیماں، پڑاں-

تنے چالیہاں دے پیٹے ہوسن۔ باراں درھیاں توں کرائی کاری آد واسی مہلا سگھٹن وِچ
سن۔ پنڈاں چ پُلّس آ پوے تاں لوک ایہناں ول ای ویکھدے نیں۔ سُکالی دسیا،
”پُلّس دو سو تن سو دا جتھا ہوندى اے۔ پیندیاں سار گہنے، چوچے، پُشو، بھانڈا ٹنڈر،
تیر کمان ہر شئے ہونجھ لیندی اے۔ ہورتاں ہور ٹُٹا چاٹو وی نہیں چھڈدی۔“ انار وِچ
اوہناں دا گھر دو واراں ساٹیا گیا اے۔ اک واراں ناگا بٹالین نے ساٹیا تے دوجی
واراں سی آر پی ایف نے۔ سگھیاری ئوں پھڑ کے لے گئے۔ جگدال پور جیل وِچ اوہ
ست مہینے ڈھکی رہی۔ ”اک واری پئے تے پنڈ دا ہر جنا ای پک کھڑیو نیں، اکھے
سارے نکلن نیں۔“ سگھیاری چنیاں تے بال اکٹھے کیتے تے تھانہ گھیر کھلوتی بنی جئے
چھڈو تے ہلنی آں۔ ”جدوں وی کسے ئوں پھڑ لیجان،“ سُکدئی کہیا، ”جھٹ اپڑو تے
لکھا لکھائی توں پہلاں ای بندہ چھڈا لوو۔ لکھ لکھا لین تاں اوکھا ہوندائے۔“

سگھیاری عکی جتی سی جدوں آپنے ای لوکاں چک کھڑی تے اک ہڈھڑے نال
ویاہ دتی۔ اوہ اتھوں نس کے آپنی بھین کول اپڑ گئی۔ اج اوہا سگھیاری لوکاں دے جلسے
لاوندی تے تقریریاں کردی اے۔ جئے اوہدی اوٹ¹ بھال دے نیں۔ میں کچھیا، پارٹی
تیتوں کیوں لگدی اے؟ کہن لگی، ”عکسل واد کا مطلب ہے ہمارا پر یوار²۔ جدوں
دھاڑا³ پین دا سُن دے آں، جا پیدا اے آپنے ٹمر ئوں سٹ آ وجی اے۔“ میں اوہنوں
کچھیا، ”ماؤ دا پتہ ای کون سی؟“ اوہ لجدی⁴ مُسکائی، ”آگوسی۔ اسیں اوہدے سُننے لئی کم
کردے آں۔“

میں کامریڈ سوماری گاڈے ئوں ملی۔ ویہیاں دی سی۔ وچوں دو ورھے قید کٹی
ہوئی ساؤ جگدال پور۔ 8 جنوری 2007 ئوں 740 پُلّیاں انار پنڈ ئوں گھیرا گھتیا تاں

1- اوٹ، پناہ، اولہا، سہارا۔ 2- پر یوار: ٹمر، کنبہ۔ 3- دھاڑا: حملہ، ڈاکہ۔

4- لجدی: شرمندی، سنگدی۔

اوتھے ای سی۔ پلےسے سوہ ملن تے کامریڈ تیتی ٹوں پھرن آئے سن پر اوہ ایہناں دے آون توں پہلاں ای ٹرگئی سی۔ پنڈ دی جتھ 1 حاضر سی۔ سوماری وی جتھن 2 سی۔ پلےس دن چڑھدیاں نال گولی چلان لگ پئی۔ دو مُنڈے جھٹا پٹ مار دیتونیں۔ پھیر تیناں مُنڈیاں ٹوں رُکھاں نال بنھ کے گولی ماریونیں۔ سوماری ٹوں ایناگو ماریونیں جو موت توں پوٹا وتھ رہ گنپوس۔ پھیر پلےس نے ٹریکٹر ٹرالی وچ لاشاں نال سوماری ٹوں دی بہایا تے نارائن پور لے گئے۔

میں شہید کامریڈ دلپ دی ماں چامری ٹوں دی ملی۔ اوس دسیا پلےس نے اوہدا پتر مار کے لاش کھبے نال بنھ دتی جیویں پٹو ہووے۔ پھیر اِنجے کھبے نال بجھی لے ٹرے۔ (لاشاں پیش کر کے ای نغد انعام لیندے نیں، چھڈ جان تاں کوئی ہور بیٹی بھرا چک کے یجاسی تے انعام کھرا کر لےسی۔) چامری چکھے چکھے بجھی۔ اوہناں دے تھانے اڑن تائیں لاش ننگ منگی رہی۔ پلےس کسے ڈھابے تے چاء بسکٹاں لئی کھلوندی تاں لاش سڑک تے ای چھڈ دیندی۔ چاء بسکٹاں دا اوہ کسے ٹوں آنہ نہ دیندی۔ ذری نقشہ چھک ویکھو ہاں ماں آپنے پتر دی لاش مگر جنگل وچ بجھی جاندی اے، پھیر گجھ ڈراڈی کھلو کے خونیاں دی چاء مگن دی اڈیک کردی اے۔ اوہناں چامری ٹوں مُنڈے دا کفن دفن کرن لئی لاش نہیں موڑی۔ بس اوس ٹوئے دی رُگھ 3 گو مٹی ای دتی جیہدے وچ اوہناں اودن ماریاں دیاں لاشاں پلے لائیاں 4 سن۔ چامری وٹ لینا چا ہوندی اے، 'بدلہ کو بدلہ'

مارس کولا جناتن سرکار دے چنے ممبراں نال وی میرا میل ہويا۔ اوہ چھینیاں پنڈاں دے پر بندھ کار 5 سن۔ اوہناں مینوں پلےس چھاپیاں دا حال سُنایا: راتاں ٹوں

1- جتھ: ملیشیا، ہتھیا رُو دَل-2- جتھن: جتھے دی ممبر-3- رُگھ: مُٹھ-

4- پلے لائیاں: ٹکانے لائیاں-5- پر بندھ کار: بندوستی-

ترن چار سوتے کدیں ہزار پلےسے جڑ آوندے نیں۔ پنڈ دوالے گھیرا گھت کے سویر ہون دی اڈیک وچ بہہ رہندے نیں۔ سویرے جیہڑے کوئی لوک آپنیاں پیلیاں نوں نکلدے نیں اوہناں نوں نپ لیندے نیں تے پھیر اوہناں نوں بوئی ٹریٹیں¹ بنا کے پنڈ اندر وڈدے نیں شکار تائیں بچن لئی۔ (بوئی ٹریٹیں گونڈی بولی دا ای لفظ بن گیا اے ہن۔ جدوں کوئی بوئی ٹریٹیں آکھدا یا سندا اے مشکرا پیندا اے۔ جنگل جھوٹھے سچے بوئی ٹریٹیاں نال بھر بجا پیا اے۔ ہورتاں ہور پی ایل جی اے نوں وی پُرانے پنڈاں وچ وڑن لئی آگوائی کرن والیاں دی لوڑ پے جاندی اے۔) اک واراں جدوں پلس پنڈ وچ وڑدی اے تاں پہلاں گھر لُندی اے چیزاں چوری کردی اے تے مڑ پھوک دیندی اے۔ نال گتے وی ہوندے سو۔ آگول کوئی اڑے یا سنن دی کرے تاں گتے اوہنوں پے جاندے نیں۔ چوچیاں تے پٹواں دا پچھا کردے نیں۔ پلس گولیاں ماردی اے تے پھیر توڑے بھر کے نال لے کھڑدی اے۔ ایس پی او پلس لے کے چڑھدے نیں۔ لوکاں دے گہنا پیسہ لکان دا پتہ ہوندا نیں۔ ایس لئی پھر کے نال لیجاندے نیں۔ پھیر اودوں تائیں نہیں چھڈدے جدوں تائیں سارا مال متاع نہیں کڈھوا لیندے۔ نکسلاں دے ”ڈریس“ وی کئے کئے نال لیائے ہوندے نیں۔ کسے نوں وی مار کے ایہہ ”ڈریس“ پوا دیندے نیں۔ نکسلاں نوں مارن دے پیسے جو لیندے نیں۔ ایس لئی لوکاں نوں مار کے نکسل دُھما دیندے نیں۔ پنڈ واسی گھریں رہندے دہلدے نیں۔

اڈول³ تے شانت⁴ نظر دے ایس جنگل وچ جیون اُکا ای فوجیایا⁵ پیا اے۔ فوجی ورتوں دی لفظالی دا ہر کوئی جاؤ اے۔ کارڈن، سرچ، فائرنگ، ایڈوانس، ری ٹریٹ،

1- بوئی ٹریٹ: چور پھندا، بؤر- 2- دُھماون: مشہور کرن- 3- اڈول: ان ہل، بے حرکت-

4- شانت: چُپ، امن- 5- فوجیایا: ملٹر یا نینڈ، فوجی وطرے وچ آیا پیا-

ڈاؤن، ایکشن دا سیانیاں نُوں کیه ایمانیاں نُوں وی پُورا پتہ اے۔ واڈھیاں ویلے لوک پی ایل جی اے نُوں سد مار لیندے نیں جی کم کردیاں دے راکھے ہوں۔ بزارے جاون تاں ہے ای فوجی چڑھتل۔ ہٹ بزار خُمبراں سونگھیاں، نال بھرے پئے نیں۔ پلس پیسے دے کے پنڈاں توں لیاندی اے۔ نارائن پور وچ تاں پُورا خُمبر محلہ اے۔ اتھے کوئی چار ہزار خُمبر رہندا اے۔ جنے ہٹیں بزاریں نہیں جا سکدے۔ جنیاں ای جانِ دیاں نیں۔ اوہناں دی وی بکی بکی کیڑ کا نگ² رکھی جاندی اے۔ ذری کوئی شئے ودھ لے بہن تاں پلس گالھیں جھٹ پوندی اے، ایہہ نکسلاں واستے پنیاں لیندیاں جے۔ دوا دیتپوواں نُوں حکم اے کسے نُوں وی واڈھو دوا نہ دین۔ گھٹ مل تے کھنڈ، چاول، مٹی دا تیل دیندے ڈپو پلس تھانیاں لاگے بنیدے نیں۔ لوک پُچھ تچھ توں ڈردے اتھے پیر نہیں دھردے، کوئی شئے خریدنی تاں گل ای اگلی اے۔

ایس سارے ورت ورتارے دی روک لئی اک مُٹھ قوماں³ دیاں بنائیاں شِقالاں دُور کتے کاغذیاں وچ ای دفنِ جیاں پنیاں نیں۔

پندھ لے لتھاسی۔ باہلی ای تھک گئی ساں۔ کملا تا پانی دتا۔ انھیرے وچ اک رُکھ دے اوہلے میں نہا لیا۔ روٹی دی بھکھ نہیں سی رہی۔ رتی اکھ لان میں سون تھیلے وچ گھس گئی۔ کامریڈ راجو نے رُ پون دا ہوکا دے دتا۔ اکثر ایہا پیا ہوندا سی، پراج دی راتے وسوں باہرا سی۔ اسان گھلی چراندہ وچ پڑا کیتا سی۔ دُوروں گولے چلن دی واج آئی۔ 104 لوک ساں۔ اک واریں پھیر پال بھیں رُنا پیا۔ بینڈیاں دی ترلاٹ مچی پئی سی۔ کسے لونڈر دی سنگدھ⁵ پئی آوندی ہووے۔ کوئی یارھاں گُو وجے رات کئی دی تھادیں اپڑے۔ ایہہ پڑیاں⁶ والی اُبھرویوں تھاسی۔ اوہوا صف بندی۔ اوہوا

1- سونگھے: جاسوس- 2- کیڑ کا نگ: خبر، سُوہ، بڑک- 3- اک مُٹھ قوماں: یونائیٹڈ نیشنز، اقوام

متحدہ- 4- چراندہ: چراگاہ- 5- سنگدھ: خشبئی- 6- پڑیاں: چٹاناں-

حاضری۔ کسے ریڈیو لا دتا۔ بی بی سی لال گڑھ لہندے بنگالے ایسٹرن فرنیچر رائفلز دے
 کیپ اُتے ہلے دی دس پاونڈی پئی سی۔ سٹھ ماؤنٹ موٹر سائیکلاں اُتے دھائے سن۔
 چو داں پلپسے مارے گئے، دساں دی خبر سار نہیں۔ ہتھیار کھس گئے۔ صفایاں وچ کھیڑا،
 جیہا پنڈر پیا۔ ماؤنٹ آگٹو کیشن جی نوں ریڈیو پچھیار پیا پچھدا سی، ”مار دھاڑ چھڈ
 کے کدوں گل کرن تے آسو؟“ ”جدوں آپریشن گرین ہنٹ بند ہوسی۔ چدمرم نوں دسو
 پھیر جیہڑے ویلے مرضی گل کر لوے۔“ اگلی پچھ: انھیرا ہو گیا اے، ٹسیں برودی
 سرنگاں لا دتیاں نیں۔ اودھر سجر ساہی 2 مدت آگئی اے، ایہدے تے وی دھاوا کرسو؟
 کیشن جی: ہاں، نہیں تاں لوک مینوں پھنڈن۔

صفایاں وچ کھل 3 اُبھری۔

سکھدیو نے سودھ کیٹی، ”ایہہ ہمیش برودی سرنگاں آہندے نیں۔ اسیں برودی
 سرنگاں نہیں، آئی ای ڈی، ورتنے آں۔“

ہزار تارے ہوئے وچ مُڑ اک سکھال کمرہ 4۔ کچھ کھچک 5 گئی ساں۔ مینہہ پین لگ
 پیا۔ کوئی نما نما ہسدا ہووے۔ کملانے میرے اُتے اک ہور جھلی سٹ دتی۔ مینوں
 ہور کیہ چاہیدا سی؟ سارے آپو آپنیاں جھلیاں وچ گچھا مُچھا ہو گئے سن۔

سویرے لال گڑھ چ مویاں دی گنتی 21 تاں اپڑ گئی۔ گواچے اے توڑی 10

ای سن۔

کامریڈ راجو ج سویرے چوکس سی۔ شاموں پہلاں اسیں اوٹھوں نہ ہلے۔

اک رات، لوکیں چانن دے ٹمکنے دوالے بھمناں 6 واکن جڑے ہون۔ ایہہ کامریڈ

سکھدیو دے نکلے جتے کمپیوٹر دی سکریں سی۔ جتھی 7 ایہدے تے مدر انڈیا پئے

1- کھیڑا: خوشی، رونق۔ 2- سجر ساہی: تازہ دم۔ 3- کھل: ہاسی۔

4- سکھال کمرہ: لگژری سٹ۔ 5- کھچکن: ڈھلیاں پین، بیمار ہون، ماندا ہوون۔

6- بھمٹ: پروانہ۔ 7- جتھی: جتھے دا۔

ویکھدے سن۔ بندوقاں دیاں نالاں اسمان ول کیتیاں ہویاں سن۔ کملا جیویں فلم نہیں سی ویکھدی پئی۔ میں چکھیا، ”فِلماں ویہنی این؟“ ”ساریاں نہیں دیدی، چھیبہ 1 مارن دیاں ای ویہنی آں۔“ میں کامریڈ سکھدیو توں چھیبہ فِلماں دا چکھیا، اوہنے اکھ پلک چ لا دتی۔

ایہہ دندا کرانیا دیاں جھاکیاں 2 توں ٹری، دریا، جھالاں 3 درسالدی 4۔ رُکھ دا ٹھن وڈا ہو کھلوتا۔ کوئل دی کوٹو سُنیدی ہووے۔ جھٹ اک کامریڈ آئی ای ڈی دی تار وچھا کے سکے پتراں نال کجا ہویا۔ موٹر سائیکلاں دا قافلہ اڈ جاندا اے۔ اَنج 5 کھلارا تے سڑ دیاں موٹر سائیکلاں۔ ہتھیار کھوہیج دے پئے نیں۔ تن پُلیے اُکا بوندلے 6 پئے بدھیج گئے نیں۔

فلم کون بناندائے؟ ساکے کون ہدایتدائے؟ ہتھل سپاہیاں ٹوں کون تسلدائے، ”ہتھیار سٹ دیسوتاں چھڈ دیسا نیں؟“

کُجھ چر نہ پیتاں واج میری سنجان چ آ گئی۔ کامریڈ وینوسی۔

”ایہہ کڈر چھیبہ سی“، کامریڈ سکھدیو دسیا۔ اوہدے کول سڑے پنڈاں، موقعے دے گواہاں تے مویاں دے انگ ساکاں دیاں گواہیاں دساں دا جھنڈار 7 سی۔ اک سڑے گھر دی کندھ دی فوٹو سی جیہدے اُتے ”ناگا..... جمیا ای مارن ٹوں اے!“ لکھیا سی۔ بستر وچ اک مُنڈے دیاں اُنکلاں ٹگن نال آپریشن گرین ہنٹ چھہیدیا پیا سی۔ میری اک ٹی وی پُچھ دس وی سانجھی پئی سی۔

راتیں ریڈیو توں اک ہور نکسل دھاوے دی خبر آ گئی۔ جموئی، بہار وچ ہویا سی ایہہ۔ 125 ماؤنکٹاں کورا ٹابری دے 10 بندے مار دتے سن۔ ایہناں پُلَس ٹوں

1- چھیبہ مارن: لُگ کے حملہ کرن۔ 2- جھاکی: منظر، scene۔ 3- جھالاں: آبشاراں۔

4- درسالدی: دکھالدی۔ 5- اَنج: انگ، جسم دا حصہ۔ 6- بوندلے: گھاہرے، بے سُر تے،

confused۔ 7- جھنڈار: ذخیرہ۔

ٹھہری کر کے 6 ماؤسٹ مروائے سن۔ خبر جھوٹی سی کہ سچی۔ بے سچی سی تاں گھسائی¹ نہیں سی جاسکدی۔ کامریڈ راجو تے سکھ یو دُبدھا² بچ سن۔

جھار کھنڈ تے بہارتوں وی چٹکیاں خبراں نہیں سن دُھکدیاں پیاں۔ اک پلےسے دا ہر وڈھن لوکاں نوں اچے وی چھتے سی۔ ایہہ چٹاوانی³ سی تھے سانجھے⁴ ہتھیار بند گھول دے آپنی لہیوں⁵ لتھ کے پاپ دی ڈنڈیئے⁶ چڑھن دی یا ذاتاں برادریاں تے فرقیوں دی گندی لڑائی بن کھلون دی۔ بھارتی ریاست نے انیاں⁷ ستھیاء⁸ کے پورے ملک نوں لپوئیں⁹ دی پچھا¹⁰ چاڑھ دتا اے۔ حکومت نوں بھل اے بی اوہ سی پی آئی ماؤسٹ دے آگواں نوں مار کے کرودھ¹¹ مکا لیسے۔ ایہدے نال تاں ایہہ ہور چننا تے پسرنا اے۔ پھیر حکومت دا کیہڑا بندہ ہوسی جیہڑا ایہنوں گلاں نال ورا¹² لیسے۔

آپنے اخیرى گجھ دن میں اندراوتى دى سونى ساوى گھاٹى دے ونگلاویں¹³ راہواں تے پھر دیاں کڈھے۔ پہاڑیاں ول گئے تاں ہور لوکاں دی پال دسی ساڈی لاسے¹⁴ امی جاندی ہوئی، پر اوہ دریا دے پار لے کنڈھے سن۔ سنگتیاں دسیا، بٹھ وروہی جلسے وچ رن کڈور پئے جاندے سن۔ ڈھیر گنتی، پر نہتھے۔ گھاٹی دے بچا لئی اوتھوکا¹⁵ جلوس۔ میں بیڑی چڑھ کے اوہناں نوں جا رلی۔ اسیں جیہڑی جو ہے¹⁶ ایسے دناں توں پھردے پئے ساں بودھ گھاٹ ڈیم نے ڈوب دینی سی۔ سارا جنگل گرک جانا سی، آپنی کُل وار¹⁷ تے سارے قصے کہانیاں سنے¹⁸۔ 100 توں وی چوکھے پنڈ۔ ایہہ ہے متا¹⁹؟

1- گھسان: نظر انداز کرن۔ 2- دُبدھا: دُچتی۔ 3- چٹاوانی: وارنگ۔ 4- تجھے سانجھے: ڈسپلنڈ۔

5- لیہہ: پھڑی۔ 6- ڈنڈی: کچا راہ۔ 7- انیاں: بے انصافی۔ 8- ستھیان: ستھن،

institutionalise۔ 9- لپوئیں: بے چینی۔ 10- پچھا: پچتا۔ 11- کرودھ: وائلنس، غصہ، کھیہہ۔

12- وراں: بہلان، دھیان وٹان، کوئی آہر چھڈان۔ 13- ونگلاویں: ولداری، بچپدار۔

14- لاہم: پاسا، طرف، سمت۔ 15- اوتھوکا: اوتھوں دا، اوتھاواں۔ 16- جوہ: علاقہ، تپ۔

17- سنے: سمیت۔ 18- متا: منصوبہ۔ 19- وار: تواریخ۔

لوکاں ٹوں چوہیاں واکن ڈوب دیوتاں جو لوہاندی گڈا دی سپات¹ مل تے کیشکال گھاٹاں دی باکسائٹ کھان، ایلمینیم ریفاکٹری ٹوں دریا لہ سکے؟

جلسے وچ میلاں دا پنہ کر کے آئے لوکاں اوہو گلاں کپتیاں جیہڑیاں اسپیں ورھیاں توں کردے پئے ساں۔ ڈُبنے آں تے ڈُب جائیے تھاول نہیں ہلنا۔ آپنی چڑھ² توں لگدا سی جیویں دلی توں کسے دی آشیر واد³ ہونیں۔ میں کہیا، دلی تاں قہر نگری اے اوہنوں کیہ جُہاڈی کرک⁴ ہو سکدی اے۔

دنداکرانیآ آون توں گُجھ ہفتے پہلاں میں گجرات گئی ساں۔ اوتھے سردار سرور ڈیم آپنی ٹیسی تائیں پورا ہویا کھلہا اے۔ نرمدا بچاؤ اندولن⁵ والیاں دے سنہنے⁶ سچے پئے ہوندے نیں۔ اُجڑے لوکاں دی ابادکاری دا گُجھ نہیں نیں کیتا۔ نہراں نہیں نیں کڈھیاں۔ پیسہ نہیں۔ نرمدا دا پانی سبرامتی دی سکی بیٹ⁷ ول موٹیا جاندا پیا اے۔ چوکھا پانی شہر تے کرخانے پئے ڈیکدے⁸ نیں۔ ہٹھاڑ⁹ وچ بنا دریا لونا پانی ٹھاٹھاں تے اے۔ تھوڑی کیہ باہلی کیتیاں وی سکدا نہیں جا پدا۔

اجگاہ¹⁰ بٹھاں ٹوں ”اجو کے بھارت دے مندر“ آکھن والا وچار چُٹھا ہویا کھلہا اے۔ اج جو درتیا پیا اے، یا جو اسوں کر چھڈی اے اوتھوں تے ایہو نثری اے جو وڈے بٹھ بندیاں¹¹ دا گھاٹ¹² نیں۔

1984 وچ تاں بودھ گھاٹ ڈیم اوتھو کے لوکاں روپٹ کے ٹھپا¹³ لیا سی۔ اج ایہنوں کیہنے ٹھپنئے؟ کون ہتھ چھسکی ایہدا پینہہ پتھر دھرنوں؟ کیہڑا روسی اندراوتی ٹوں چوری ہونوں؟ پر گُجھ تاں کرنا پوسی کسے نہ کسے ٹوں۔

1- سپات: فولاد۔ 2- چڑھ: جوش۔ 3- آشیر باد: تھاپڑا، تھاپنا۔ 4- کرک: احساس، خیال۔

5- اندولن: لہر، تحریک، بحران۔ 6- سنہنے: ڈر، اندیشے۔ 7- بیٹ: دریا دا تل۔ 8- ڈیکن: اکو ساہے

پین۔ 9- ہٹھاڑ: دریا ناں لاگوں تھلے دا علاقہ۔ 10- اجگاہ: ات وڈے۔ 11- بندیاں: انسانیت۔

12- گھاٹ: قتل، خون۔ 13- ٹھپان: بند کران، رُکان، گھٹان۔

اخیری رات اسماں کھڑویں¹ پہاڑی دے قد میں پڑا کیتا ہویا سی۔ ساجھرے² ایسے دی چڑھائی کر کے اسماں پر لے پاسے سڑک اُتے واندیاں ہونا: سی تے اوتھوں موٹر سائیکل چکنا سی مینوں۔ جنگل میرے پیر دھرن ویلے توں ای وٹ⁴ گیا سی۔ چرانچی، سمبل تے امب دے رُکھاں تُوں بُو رپے گیا سی۔

کدُور پنڈ دے واسیاں بھانڈا بھر کے تازہ چھیاں گھلیاں سن مینوں۔ نال اک نانولی⁵ وی سی 71 پھلاں، سبزیاں، دالاں تے کیراں دی۔ ایہہ سارا گجھ اوہ جنگلوں لے کے آپنیاں پھلیاں وچ اُگاندے پالدے سن۔ آکھن تُوں تاں ایہہ زری اک نانولی سی پر ڈول⁶ سی پورا اوس جگ دا۔

جنگل چونکی آ گئی۔ دو بسکٹ آئے پئے سن میرے۔ کامریڈ زندا ولوں نظم تے ٹھپ سکا یا پھل۔ چٹھی سی ماسے دی پیار بھری (کون ہے اوہ، کدیں پتہ وی لکسی۔) کامریڈ سکھدیو میرے آئی پوڈ توں گجھ گیت لاتے سن، آپنے کمپیوٹر وچ۔ اسماں فیض احمد فیض دی نظم لا دتی اُچی ساری۔ ضیاء راج دے حشر دیہاڑے تے اقبال بانو لہور دی کسے محفل وچ گاندی ہووے:

ہم دیکھیں گے

جب اہل صفا مردودِ حرم، مسند پہ دٹھائے جائیں گے

سب تاج اُچھالے جائیں گے

سب تحت گرائے جائیں گے

ہم دیکھیں گے

بھارت دے اوس پاکستان وچ کوئی پنجاب ہزار سُنیر⁷ ایہہ سُن کے مچ کھلوتا تے

1- کھڑویں: کھلوویں، سدھی تلگ۔ 2- ساجھرے: سویرے، مونہہ انھیرے۔

3- واندا ہون: ظاہر ہون، دکھالی دین۔ 4- وٹن: بدلن۔ 5- نانولی: فہرست۔ 6- ڈول: نقشہ۔

7- سُنیر: سُنن ویکھن والے۔

انقلابِ زندہ باد، انقلابِ زندہ باد اُگارا پئے گیا۔ ورھیاں توں جنگلِ وِج ایہا گُکار
پئی سُدی اے۔ سنگِ جُزون دے آپے ای ڈھنگ ہوندے نیں۔

گھر وکا وزیر ماؤنٹاں نال سوجھ لکھت دا سیر رکھن جُرم دسدائے۔ بھلا ایہہ گاوں
سیر اوبدی نظروں بچ رہسی؟

سویرے سا جھرے میں کامریڈ مادھو، جُوری، بچوگڑے منگتو تے ہورناں سمھناں
نال سلام لئی۔ کامریڈ چندو موٹر سائیکلاں دا پتہ کرن گیا سی۔ اوہ میرے نال وڈی
سرک تائیں جاسی۔ کامریڈ راجو نہیں سی آونا (گوڈیاں دی پپر کر کے پہاڑی نہیں سی
چڑھ سکدا)۔ کامریڈ تتی (وڈی اشتہاری)، کامریڈ سکھو، مکلاتے ہور بچ سنگتی مینوں
پہاڑی دی چوٹی تائیں چھڈن جاسن۔ پینڈا چھوہندیاں اوہناں آپنیاں اے کے
سنتالیاں دے گوہڑے¹ چاڑھ لئے۔ اوہناں ئوں انج کردیاں میں پہلی وار ڈٹا سی۔
'سرحد تے پئے جانے آں نا۔ پتہ ای ساڈے تے گوہڑیاں² چل گئیاں تے کیہ کرنا
اے؟' سکھو یو انج پکھیا جیویں اچھی نہیں روز دی کوئی نیکی جیہی پیا پکھدا ہووے۔
'ہاں،' میں کہیا، 'ڈھل نہیں لانی تے ان متھے ویلے تائیں بھکھ ہڑتال دا ہوکا

دے دینائے۔'

اوہ پتھر تے بہہ کے ہسن لگ پیا۔ چڑھدیاں سانوں گھنٹہ کُو لگ گیا۔ تھلے سرک دکھالی
وٹی تاں اسیں اک مگھور جیہے بچ چھیبہ کے موٹر سائیکلاں دی کیٹر لین لگ پئے۔ واج
کنیں پیندیاں ای میں جھٹ 'لال سلام کامریڈو' آکھیا تے پیر پٹ لئے۔

اوہ اچے اوتھے ای سن۔ ہتھ ہلانڈے۔ مینوں گھنڈی³ گھلی۔ اک ایہہ نیں سُنن
جیونے تے ہور دُنیا ساری اے کُسنیں⁴ مردی۔

1- گوہڑے: ڈرگر۔ 2- گوہڑیاں: گولیاں۔ 3- گھنڈی: بھیت، گھری۔ 4- کُسنیا: سُننے دا

روز راتیں پندھ چیتے آوندائے۔ راتڑا، اسان، اوچھڑ راہواں²۔ سلپراں چوں
 جھاکدیاں تے میری ٹارچ لوئے جگدیاں کامریڈ کملا دیاں اڈیاں۔ پک نال اوہ ہُن
 وی ٹورے تے ہوسن، اگم³ اگیتز⁴ ودھدیاں زرا آپنے لئی ای نہیں ساڈیاں آساں
 زرویاں رکھن لئی وی۔

1- راتڑا: رات دا۔ 2- اوچھڑ راہ: اوکھا راہ، پچھواں راہ، اولّا راہ، دتھوں اگے ہور راہ نہ نکلدا
 ہووے۔ 3- اگم: بھلک، ان پھنچ۔ 4- اگیتز: متھے ویلے توں پہلاں کم نیڑن دی حالت۔

ارون دھتی رائے بھارت دے اُگھے ناول کار، اُدی تے جگت واسی جی نہیں۔ ماں کیرال تے پپو بنگالی نہیں۔ جنم 24 نومبر 1961 دا اے۔ بچپنا کیرالے تے سکول وارا کورپس کرسٹی وچ گزریا۔ 16 سال دی عمرے دلی آ گئے۔ پوند پٹری واس ہوئے۔ فیروز شاہ کوٹلا دیاں کندھاں نال ٹین دی بھنگی وچ رہے تے خالی بوتلاں وچ گزرا۔ کیتا۔ پھیر دلی دے اُسا ساری سکولے اُسرگ کاری پڑھنی چھوئی۔

”دی گاڈ آف سماں تھنگز“ ارون دھتی رائے دا پہلا تے انتلا ناول اے۔ ایس توں اگے سیاسی مڈیاں اُتے ای لکھیا نہیں۔ نرمدا ڈیم پراجیکٹ، بھارت دے ایٹی ہتھیار، گناویں کپنی ایزون (Enron) دیاں بھارت وچ چترائیاں تے کشمیر وچ بھارت دی ریاستی ڈاڈھ ارون دیاں وڈیاں لکھتاں وچوں نہیں۔ گلوبلائزیشن ساہویں جگت لہر دے اک موہری تے اجوکی جگت مل دے پنچ کے ورودھی نہیں۔ ہتھلی لکھت ایہناں دی انگریزی پندھ ورتی ”واکنگ وِدی کامریڈز“ دا لوک بولی اُلٹھا اے۔